

ŠVIETSA

NO. 2

BALANDIS - GEGUŽĖ - BIRŽELIS

1975 M.

E. ZIAUBERIO piešinys

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina, metams \$1.00
Pavienis numeris 25 c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija,
102-02 Liberty Ave., Ozone Park, N. Y. 11417

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

Redaktorius Antanas Bimba

NO. 2

Balandis-Gegužė-Birželis [April-May-June] 1975

XXXVI

TURINYS

Ivykių sukuryje.	3
Perpetuum mobile. Aleksys Churginas. Eilėraštis.	4
Mūsų LLD.	4
Knygų leidyba Lietuvoje. Simas Vaiskys.	5
Kas įvyko Amerikos revoliucijos išvakarėse? D. M. Šolomskas.	7
Rytas. Aldona Puišytė. Eilėraštis.	8
Lietuvos liaudies kultūros prisikėlimas. Justas Paleckis.	9
Sidabras. Nijolė Blaževičiūtė. Eilėraštis.	12
Pupų žydėjimas. Nijolė Blaževičiūtė. Eilėraštis.	12
Gyvybės nerimas. Stasys Anglickas. Eilėraštis.	12
Atitolus vilčiai. Elena Rapkauskienė. Eilėraštis.	12
Antanas Petrika - įžymus JAV gydytojas. J. Skliutauskas.	13
Aleksio Churgino eilėraščiai:	
Odė pavasario rytmečiui.	14
Kai lėktuvas neria.	14
Aukštuma.	14
Kaip kadais.	14
Ką parodo duomenys apie Lietuvos gyventojus šiandien.	15
Į lapę panašus vakaras. Leonardas Gutauskas. Eilėraštis.	16
Amžiai ir elgesio kultūra. Vincas Lauraitis.	17
Apie Mykolą Tvarauską. Bronius Raguotis.	19
Dvi baladės. Rimgaudas Graibus. Eilėraščiai.	20
Biznis įkvėpė, pinigai pašventino. Doc. Jonas Aničas.	21
A. Sabaliauskas - filologijos mokslų daktaras. (Iš Antano Balašaičio pasakojimo)	23
Academia et Universitas Vilmensis. Stasys Kašauskas.	24
Lietuvos darbininkų ir valstiečių 1905 m. revoliucinės demonstracijos provincijoje.	
A. Gučiūnietis.	26
Povilo Višinskio pamokos. Adolfas Sprindis.	28
Prisiminimai apie prof. V. Čepinskį. Prof. J. Petraitis.	30
LLD reikalai. Ieva Mizarienė, LLD Sekretorė.	32

ĮVYKIŲ SŪKURYJE

Mūsų vyriausybės optimistiškos pranašystės apie mūsų ekonomikos pagyvėjimą šiemet nesipildo. Pirmasis pusmetis parodė kaip tik priešingą kryptį. Mes matėme dargi didelį krizės pagilėjimą. Ir gamyba sumažėjo, ir infliacija pakilo, ir nedarbas padidėjo. Šiandien jau turime apie 10 milijonų bedarbių. Tai reiškia, kad jie jau sudaro apie 9.3 procento visos darbo jėgos.

O ką žada ateitis, antrasis šių metų pusmetis? Kokias perspektyvas turime laikams pagėrėti ateinančiais mėnesiais?

Jei tikėti vyriausybės ir jos ekonomų pažadais, tai mūsų ekonominė krizė jau yra pasiekus dugną ir nuo dabar pradės smarkiai kilti į viršų. Betgi lygiai tokiais pat optimistiškais pažadais mes buvome raminami metų pradžioje. Buvome užtikrinti, kad mes esame naujų, geresnių laikų išvakarėse. Viskas nuėjo vėjais. Nė mažiausio ženklelio, rodančio į geresnius laikus, dar niekur nesimato.

Ateinančiais metais sukaks lygiai du šimtai metų nuo Amerikos kolonijų išsilaisvinimo ir Jungtinių Valstijų susikūrimo. Šiandien visoje šalyje eina ir eis iki pabaigos metų pasiruošimas šiai istorinei sukakčiai kuo iškilmingiausiai atžymėti. Planuojamos įvairiausios manifestacijos - parodos, demonstracijos, sueigos, įvairiausios meninės iškilmės. Nebus pamiršta arba aplenkta jokia įstaiga. Aišku, kad į minėjimą įsitrauks ir tautinės grupės bei jų organizacijos. Neatsilik, žinoma, ir lietuviai.

Šiemetgi mes, Amerikos pažangieji lietuviai, švenčiame mūsų didžiosios Lietuvių Literatūros Draugijos 60 metų gyvavimo jubiliejų. Daugelis mūsų tebesame šios garbingos organizacijos nariais nuo pat jos susiorganizavimo 1915 metais. Džiugu, kad jau keliose kolonijose įvyko sukakčiai atžymėti renginiai. Visi buvo labai sėkmingi. Reikia tikėtis, kad jų, ypač į rudenį, įvyks dar daug.

Sukakties atžymėjimui ruošiamos net trys ekskursijos į Tarybų Lietuvą žada būti labai sėkmingos. Norinčių šia nepaprasta proga aplankyti savo arba tėvų gimtąjį kraštą atsirado daug daugiau, negu yra vietų.

Tarptautinių santykių arenoje šiemet svarbiausiu įvykiu buvo Indokinijos liaudies istorinis laimėjimas prieš savo fašistines jėgas ir Jungti-

nių Amerikos Valstijų militarinę agresiją. Pagaliau Pietų Vietnamo ir Kambodijos žmonės, sumokėdami aukščiausią kainą gyvybėmis ir turtu, laimėjo keletą desėtkų metų nusitęsusią išsilaisvinimo kovą! Pirmiausia prancūzai, pasakui japonui, o vėliausiai amerikiečiai agresoriai priversti, taip pat sumokėję aukščiausią kainą gyvybėmis ir turtu, išsikraustyti iš šio žemės kampelio ant visados. Indokinijos liaudis pagaliau plačiai atsidarė sau duris į pasistatymą naujo gyvenimo. Viso pasaulio geros valios žmonės linki jai didžiausios laimės tose pastangose.

Tikimasi, kad Pietų Vietnamo fašistinių režimą likvidavus ir imperialistinius agresorius išvairius, labai greitai laiku prasidės Pietų Vietnamo ir Šiaurės Vietnamo apsievienijimo procesas. Viena tauta, viena šalis kelyje į naują rytojų!

Bet tuo tarpu tarptautinių santykių arenoje šiomis dienomis suduotas skaidus smūgis sėkmingai pradėjusiai klestėti detentės (tautų ir valstybių taikaus sugyvenimo ir bendradarbiavimo) politikai. Tai padaryta mūsų prezidento ir sekretoriaus NATO (North Atlantic Treaty Organization - Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos) pastangomis neseniai įvykusioje viršūnių konferencijoje. Vietoje tartis apie sumažinimą apsiginklavimo, apie panaikinimą ginklavimosi lenktynių, iš jų pusės buvo griežtai reikalaujama, kad visos NATO šalys dar daugiau apsiginkluotų. Vietoje kalbėti apie detentę, taikų sugyvenimą su socialistiniais kraštais, konferencijoje buvo neteisingai primetamas Tarybų Sąjungai ir kitoms Varšuvos Sutarties valstybėms padidinimas apsiginklavimo. Todėl po šios konferencijos tarptautiniai santykiai žymiai pakrypo į blogąją pusę. Tai apgailėtinas reiškinys.

Nežiūrint to, Tarybų Sąjunga iš savo pusės dargi paaštrino kovą už detentę. Birželio 13 d., kalbėdamas Maskvoje į rinkėjus, Komunistų Partijos generalinis sekretorius Leonidas Brežnevas, vardu Tarybų Sąjungos, prabilo į visas didžiąsias valstybes su persergėjimu apie baisų naują žmonijos susinaikinimui pavojų, nurodydamas, kad moderniška technologija šiandien jau gali pagaminti dar baisesnius ginklus, negu dabartiniai atominiai bei branduoliniai ginklai. Žmonija susinaikins, jeigu ginklavimosi lenktynėms nebus užkirstas kelias, jeigu nebus nusi-ginkluota. Jis pasiūlė, kad didžiosios valstybės

tuoj padarytų ir pasirašytų sutartį, griežtai draudžiančią tokius ginklus vystyti ir gaminti. Ypatingai jis ragino Jungtines Valstijas bendromis pastangomis su Tarybų Sąjunga siekti visų didžiųjų valstybių tokio sutarimo.

Ką kitos valstybės pasakys apie šį naują Tarybų Sąjungos pasiūlymą? Svarbiausia, kaip į šį pasiūlymą atsilieps mūsų Jungtinės Valstijos.

Žmonija laukia atsakymo. . .

□

Vidurio Rytuose santykiai tarp Izraelio ir arabų tebėra - "nei taikos, nei karo" padėtyje. Visi žino, kad tokia padėtis negali būti amžina. Iš vienos pusės šiuo tarpu yra labai pagyvėję diplomatiniai ėjimai pasiekimui susitarimo, iš kitos pusės - vėl padažnėjo kalbos apie karo atsinaujinimą. Suezio kanalo atidarymas iš visų pusių sutiktas karštais sveikinimais. Bet Izraelio griežtas nusistatymas nesiekti ir neturėti jokių ryšių su Palestinos Išsilaisvinimo Organizacija, griežtas atsisakymas pripažinti palestiniečiams teisę į tautinę ir valstybinę nepriklausomybę, taipgi Izraelio atsisakymas išsikraustyti iš jo užgrobtų arabiškų žemių ir Amerikos vyriausybės pritarimas tokiai Izraelio politikai, yra nenugalimas užtvaras pasiekimui taikos Vidurio Rytuose.

Aleksys Churginas

Perpetuum mobile

Diena trumpa

lyg laimės užuomina

ateis ir dings —

ir mes ją sapnuosime

ir, iš miegų atbudę,

atobradom

neatrastų pasaulių

ieškosime,

kol savo džiaugsmo

būsimo nuojautą

meilingam vakarui

atiduosime,

kur nuplukdys

tylom į užuomarštį

nusyvylimą mūsų

ir nuovargi,

kol nebaigtą

dvejonių knygą

vėlei atskleis

parausvėjęs rytas. . .

MŪSŲ LLD

K. Petrikienė, LLD Centro Pirmininkė

Leono Pruseikos iniciatyva buvo suorganizuota Lietuvių Literatūros Draugija, kuri šiais metais atžymi savo darbų 60 metų jubiliejų. LLD į savo gretas subūrė tūkstančius narių, kurie sumokėdami metams po nedidelę mokestį išleido netoli 100 įvairaus turinio knygų, jau suvirš 40 metų Draugija leidžia politikos, mokslo, meno ir literatūros žurnalą "Šviesa". Draugijos kuopos veikė nevien tik JAV. Jų veikla reiškėsi ir daugelyje kitų šalių.

Nėra paslaptis, kad anais laikais atvykusieji iš Lietuvos buvo sunkaus darbo žmonės be jokio išsilavinimo, be ryškios pasaulėžiūros. Paliko jie Lietuvą su tikslu rasti tobulesnę, lengvesnę gyvenimą ir, kiek prasisiekus, vėl sugrįžt į gimtąjį kraštą. Deja, tuo metu, gyvenimo sąlygos sparčiai keitėsi. Karo audra sutramdė ryšius su gimtuoju kraštu.

Čia nesuradęs išsvajotų lengvatų, lietuvius darbininkas įsitikino, jog šviesesnė ateitis glūdi pačių darbininkų klasinėje sąmonėje. Patiems reik susirast kelią į laimingesnę ateitį. Kur tik aplinka leido, LLDS nariai susirinkę bendrai studijuodavo Draugijos išleistas knygas, naujai iškilusius visuomeninio gyvenimo klausimus. Žinodami spausdinto žodžio svarbą, LLD nariai visada rūpinosi pažangių laikraščių išlaikymo reikalais. Neįmanoma nei apskaičiuoti, kiek LLD narių skaičius, dėl amžiaus, yra išretėję. Amerikoje gimusieji ir užaugę lietuviai yra įsijungę į amerikoniško gyvenimo sriautą. Daugeliu jų mes, LLD puoselėtojai, didžiuojamės.

Nežiūrint, kad LLD narių skaičius yra sumažėjęs, kad daug mūsų įžymių visuomenininkų ilsisi kapuose, mes džiaugiamės, kad jų pramin-tas kelias į galutiną darbo žmonių pergalę visame pasaulyje eina pirmyn. Pagerbdami Leono Pruseikos šlovingą atminimą, švenčiant LLD 60 metų jubiliejų, tęskim toliau LLD garbingus siekius. Prieš pažangiąją visuomenę stovi dar didelė atsakomybė. Prieš 30 metų viso pasaulio dori žmonės džiaugėsi, kad tapo su-triuškintas fašizmas. Fašizmo likučiai dar galu-tinai nesunaikinti, skirtingose formose, kito-kiais pasivardinimais, jie stengiasi atsigriebti. Mūsų Draugija visą laiką solidaravosi su viso pasaulio pažangiąja liaudimi. Mes ir toliau eisime tuo patim keliu, kuris veda prie panaiki-nimo karų, į užtikrintą žmonių laimę.

Knygų leidyba Lietuvoje

SIMAS VAISKYS

Praėjusią žiemą įsteigta nauja "Mokslo" leidykla. Jos direktoriumi paskirtas Česlovas Ladukas, buvęs Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko universiteto politinės ekonomijos katedros docentas. Jį paprašėme papasakoti apie naujosios leidyklos paskirtį, supažindinti su artimiausiais leidybiniais planais.

— Sakykite, kas paskatino "Mokslo" įsteigimą?

— Anksčiau įvairių sričių mokslo darbus, mokslo populiarinimo literatūrą leido "Mintis". Tačiau šios leidyklos profilis jau ir taip platus. Čia ruošiamos visuomeninio-politinio, informacinio turinio knygos, redaguojami kelionių įspūdžiai, turistinė literatūra, pradeda kelių į gyvenimą apybraižų rinkiniai apie geriausius respublikos darbo žmones ir kolektyvus.

Mes specializuosimės grynai mokslinės literatūros, vadovėlių ruošime. Darbo begalės. Šiuo metu Lietuvoje kartu su aukštosiomis mokyklomis yra 85 mokslo įstaigos, kur dirba daugiau negu 11 tūkstančių mokslo darbuotojų. Dauguma darbų taps svarbūs, visiems prieinami tik juos paskelbus.

Atsiras galimybės turėti daugiau specializuotos tematikos ir palyginti negausiam skaitytojui skirtos literatūros. Ji bus leidžiama mokslo įstaigų užsakymu. Tos įstaigos apmokės išleidimo nuostolius, rūpinsis spaudinių platinimu.

Audringai besivystantis mokslas Lietuvoje, atskirų jo šakų ir sričių, atskirų mokslo

žmonių laimėjimai plačiai žinomi ne tik šalyje, bet ir užsienyje. Padėti mokslui toliau plėtotis, paspartinti jo laimėjimų įdiegimą į praktiką — toks yra mūsų tikslas.

— Kokie jūsų pirmieji žingsniai?

— Neseniai pasirodė pirmoji "Mokslo" leidyklos knyga. Tai - Istorijos instituto autorių kolektyvo parengtas "Lietuvos TSR istorijos" IV TOMAS. Jame nušviečiami liaudies ūkio, mokslo, kultūros ir švietimo laimėjimai nuo pirmųjų tarybinių metų iki 1956-ųjų. Šis leidinys buvo rengiamas spaudai "Mintyje" ir juo simboliškai perėmėme mokslinę literatūrą. Kol kas su "Mintimi" esame po vienu stogu, įgyvendiname tuos pačius planus. Dar kuriame savo emblemą. Yra nemaža variantų, iš kurių manome pasirinkti ką nors išraiškingesnio su pelėda - mokslo simboliu.

Šiuo metu sudarome perspektyvinius planus, tiksliname tematiką, ieškome glaudesnių ryšių su mokslo įstaigomis, gamybiniais kolektyvais. Ir, žinoma, komplektuojame redakcijas. Galutinai susiformavusi leidykla turės gamtos, medicinos, fizikos ir

matematikos, statybos ir mechanikos, mokslo populiarinimo, žemės ūkio, žodynų, filologinės, istorinės literatūros redakcijas. Jose dirbs apie 170 žmonių: redaktorių, techninių redaktorių, dailininkų, korektorių ir kito gamybinio personalo.

Per metus išleisime nemažiau 200 knygų, kurių bendra apimtis sudarys 3000 leidybinių lankų, o tiražas sieks 2 milijonus egz.

— Būtų įdomu sužinoti apie artimiausius "mokslo" leidinius.

— Dar šiais metais pasirodys kapitalinis 105 leidybinių lankų anglų-lietuvių kalbų žodynas. Ateityje numatoma žymiai išplėsti dvikalbių žodynų leidybą. Būtina paminėti Botanikos instituto parengtą enciklopedinio pobūdžio "Lietuvos TSR florą", kurios 5-asis tomas jau redaguojamas. Greitai knygų lentynose bus technikos mokslų daktaro A. Kudžio knyga "Gelžbetoninės žiedinio skerspjūvio konstrukcijos".

Kasmet iš spaudos išeis 5-6 medicinos monografijos, kuriose bus apibendrinami Sveikatos apsaugos ministerijos mokslinio tyrimo institutuose, laboratorijose ir klinikose atliekami tyrimai, duodamos rekomendacijos gydymo įstaigoms.

Skaitytojų tarpe labai populiarī brošiūrų serija "Mokslo naujienos visiems". Šiomet sulauksime šimtojo šios seri-

jos numerio. Naujomis temomis pasipildys ir kiti populiarūs ciklai: "Technika jauniui", "Technikos naujovės", "Sanitarinis švietimas", "Fizikos mokykla", "Matematikos mokykla".

Respublikos liaudies ūkyje diegiant automatizuoto valdymo sistemas, ėmėmės naujos temos. Ją pavadiname "ESM ir programavimas".

Visko trumpai ir neapbendrinasi. Manau, kad gyvenimas pateiks dar ir naujų darbų.

Ką veikia kitos leidyklos. . .

"Mokslas" - septintoji leidykla respublikoje. Pasakodami apie ją, užsiminėme ir apie "Mintį". Dar yra "Vagos", "Šviesos", LKP CK, Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo, Lietuvos aklųjų draugijos leidyklos.

"Vagos" išleistos knygos tarptautinėse parodose kasmet iškovoja premijas. Leidama tiek verstinė, tiek originaliąją grožinę literatūrą, dailės ir muzikos leidinius, "Vaga" praturtina kiekvieną neįkainuojamais dvasiniais lobiais.

Toliau gerindama knygų meninę išvaizdą, leidykla nesitenkina vien tik respublikos poligrafine baze. Kai kurie jų leidiniai spausdinami specialiose spaustuose Maskvoje, Leningrade. O štai neseniai M. K. Čiurlionio reprodukcijų aplankas įteiktas Prancūzijos poligrafinkams. Reprerentacinis leidinys - spalvotas albumas "Lietuvos tapyba" spausdinamas Vokietijos Demokratinėje Respublikoje. Jame, pradedant XVI a. ir baigiant šiandieną, surinkta 350 geriausių dailininkų darbų.

"Šviesos" leidykla taip pat labai populiarai. Beveik kiek-

vienuose namuose galima suasti "Saulutę" ar "Gimtąjį žodį", nors daug kam šios knygelės jau nebereikalingos, bet saugomos iš pagarbos.

Mokinukas, žingsniuojantis su kuprine, puošia šios leidyklos titulinus puslapius. Jam ir skirti vadovėliai, mokymo priemonės. Nemaža reikalingos literatūros kaulniškė leidykla išleidžia ir mokytojams.

Nors dabar vasara, "Šviesoje" nėra atoslūgio, priešingai, čia dabar pats darbmetis. Spaustuovėms atiduodami vadovėliai. Rugsėjo 1-oji ne už kalnų, ir moksleivius reikia pradžiuginti naujais spaudiniais. Dažnas jų pasiekia šimtatūkstantinį tiražą, kurio kitos knygos gali tik pavydėti.

Plačiau visuomenei mažiau žinoma Lietuvos aklųjų draugijos leidykla. Apart žurnalo "Mūsų žodis", ji nemaža leidžia grožinės literatūros. Ji spausdinama Brailio raštu ir skirta regėjimo invalidams. Leidykla, be pasaulinės ir lietuvių klasikos, yra numačiusi išleisti Draugijos narių kūrybos. Jų tarpe be pripažinto poeto respublikinės premijos laureato Antano Jonyno, yra būrelis literatų, neblogai valdančių plunksną.

. . . ir leidybinės organizacijos

Jei pokario ir žymiai vėlesniu laiku knygas ir brošiūras išimtinai leisdavo valstybinės leidyklos, tai dabar tuo užsiima ir leidybinės organizacijos. Šiuo metu jų respublikoje yra 12. Tai - Mokslų akademija, Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo, Kultūros, Svetimo, Žemės ūkio ministerijos laikraščių žurnalų susivienijimas, "Pe-

riodika", Lietuvos mokslinės-techninės informacijos ir ekonominės analizės institutas (LIMTI), Žurnalistų sąjunga, "Žinia" bei kitos organizacijos.

Ypač daug spausdinama mokslo darbų ir konferencijų medžiagų, trumpų vadovėlių ir mokymo priemonių, įvairios metodinės ir informacinės medžiagos. Ne vieną šimtą leidinių apie 1,5 tūkstančio spaudos lankų apimties kasmet išleidžia Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija, geriausiai, beveik vienodai su leidyklomis, leidybinius planus įvykdo LIMTI.

Nors leidybinių organizacijų spaudiniai negali konkuruoti su leidyklų literatūra apipavidalinimu (jie neretai spausdinami rotaprintu, minkštais viršeliais) kartais ir turinio išsamumu, kokybe, tačiau, šie leidiniai padeda patenkinti vis didėjantį informacijos poreikimą, tarnauja kasdieninėms reikmėms.

Leidyba Lietuvoje smarkiai išsiplėtė. Kasdien pasirodo vidutiniškai apie 5 knygos ir brošiūros. Pradėjusiais metais Valstybinio leidyklų, poligrafijos ir knygų prekybos reikalų komiteto duomenimis buvo atspausdinta 1636 pavadinimų leidiniai bendru 17 milijonų 780 tūkstančių tiražu. Vieno leidinio tiražo vidurkis - 8,7 tūkstančio egzempliorių.

Skaičiai įspūdingi, bet tai toli gražu ne riba. Tuo labiau, kad skaitančios visuomenės jau pradeda nebepatenkinti kai kurių knygų, ypač grožinės, turistinės literatūros spaudinių tiražai. Ką gi, leidėjams teks prisitaikyti ir prie išaugusių reikalavimų.

Anglų pasitraukimas nuo Concordo

Kas įvyko Amerikos revoliucijos išvakarėse?

D. M. ŠOLOMSKAS

1976 metais Jungtinės Amerikos Valstijos minės dviejų šimtų metų sukaktį nuo revoliucijos, tai yra, nuo 1776 metų. Tada Amerikoje Anglija (Britanija) turėjo trylika kolonijų - dabartines valstijas: New Hampshire, New York, New Jersey, Pennsylvania, Delaware, Maryland, Virginia, North Carolina, South Carolina, Georgia, Connecticut, Rhode Island, ir Massachusetts, kurios bendrai užėmė 892,135 ketvirtainiškas mylias ir turėjo apie keturis milijonus gyventojų.

Kiekviena iš imperialistinių valstybių savo kolonijose stengėsi spausti gyventojus, kad iš jų gautų daugiau pelno. Ypatingai žiauriai amerikiečius spaudė Anglijos karalius Jurgis Trečiasis. Jis Amerikos kolonijose laikė 20,000 vyrų armiją, kad priverstų gyventojus pildyti jo įstatymus.

1651 metais buvo įvestas Laivininkystės ir Prekybos įstatymas, kuris reikalavo, kad visa prekyba su Anglijos kolonijomis Amerikoje būtų vedama tik Anglijos laivais, kad prekės būtų įvežamos iš Anglijos.

1761 m. įvedė mokesčius ant gyventojų, namų, gyvulių, vežimų ir kitokių dalykų. Ant pirkinių buvo Anglijos ženkleliai. Valdininkai galėjo veržtis į gyventojų namus ir surašę prekes be ženklelių, juos atimti, arba sunaikinti.

1767 metais uždėjo mokesčius ant stiklo, švino, popierio, arbatos ir daugelio kitų reikmenų. Prekės iš Anglijos buvo daug brangesnės, negu iš kitų šalių.

Amerikiečiai pradėjo organizuotis prieš Anglijos viešpatavimą. Susikūrė: "Sons of Liberty", "Daughters of Liberty", "Minute-men" ir kitos organizacijos kovai prieš Angliją ir boikotavimui jos prekių.

Virginia seimelyje Patrick Henry pareiškė, kad Anglija negali ant amerikiečių uždėti taksų ir daryti jiems įstatymų, nes Anglijos parlamente nėra amerikiečių atstovų. Prasidėjo visur demonstracijos. Bostone Anglijos kareiviai nušovė tris demonstrantus ir daugelį sužeidė.

1773 metais Bostone susirinko apie 7,000 žmonių minia ir iš anglų laivo išvertė arbatą į

jūras ("Boston Tea Party"). Anglijos karalius įdūko, prisiuntė daugiau kareivių ir Bostono prieplauką uždarė, kol bostoniečiai sumokės už arbatą.

1774 m. rugsėjo 5 d. Philadelphijoje susirinko amerikiečių Pirmasis kongresas. Kongreso prezidentu išrinko John Hancock. Kongresas nutarė, kad mokesčius gali užsidėti tik patys amerikiečiai.

Anglijos generolas Gage su 3,000 kareivių išvyko į Lexington miestelį, kur gyveno Hancock ir Samuel Adams, juos areštuoti, išvežti į Angliją ir ten teisti, kaip "išdavikus".

Bet amerikiečiai jau vien Massachusetts kolonijoje turėjo 20,000 organizuotų vyrų į "Minute-men", apginkluotų ir pasiruošusių pagal pranešimą stoti kovon prieš anglus. Britai puolė Concordo miestelį, kur amerikiečiai turėjo ginklų sandėlių.

Paul Revere ir William Dawes naktį, raiti, leidosi pranešinėti "Minute-men" žmonėms apie anglus.

Nors amerikiečiai buvo silpnai ginkluoti, daugumoje tik medžiokliniais šautuvais, bet jie buvo tvirti dvasioje kovoje už laisvę. Anglai buvo raudonomis uniformomis iš tolo matomi.

Amerikiečiai puolė anglus iš visų pusių: šaudė pro langus, iš pastogių, pro akmenis, besislapstydami už medžių. Anglai veikė tik pagal tų laikų karo tvarką - eilėmis. Jie neteko apie 300 kareivių ir pradėjo trauktis Bostono link. Tuo tarpu "Minute-men" kovotojų skaičius vis augo. Jie vijosi anglus ir puolė. Jie neteko tik apie 100 žmonių. Ūpas buvo pakilęs.

1775 m. gegužės 10 dieną, Philadelphijoje, įvyko Antrasis Amerikos kolonijų kongresas. Jis nutarė ginklais atremti Angliją. Amerikiečių armijos komandieriumi išrinko Jurgį Washingtoną. Visose kolonijose prasidėjo armijos mobilizacija ir kova.

Connecticut ir Vermont kolonijų amerikiečiai paėmė dvi svarbias tvirtumas - Ticonderogą ir Crown Point, netoli George ir Champlain ežerų. Suėmė ten 220 kanuolių, daug parako ir kanuolėms užtaisų. Tatai labai daug reišė sukilėliams.

1775 m. birželio 17 d. Bostone įvyko garsusis Bunker Hill mūšis. Amerikiečiai laikė užėmę tą strateginį kalną. Anglai, turėdami Bostone apie 10,000 kareivių, nusprendė amerikiečius nuo kalno nuvyti ir užpuolė. Mūšis buvo labai žiaurus. Amerikiečiams pradėjo trūkti amunicijos, ir jie pasitraukė. Mūšyje amerikiečiai neteko apie 450 žmonių, gi anglai daugiau 1,000.

Bostono apylinkėje amerikiečiai jau turėjo apie 20,000 kovotojų, bet jiems vis dar stokavo ginklų ir amunicijos. 1776 m., kovo mėnesį jie gavo 50 kanuolių iš Ticonderoga tvirtumos, daug kitų ginklų ir amunicijos. Tada generolas Jurgis Washingtonas ryžosi pulti anglus. Bet anglai, pajutę pavojų, susėdo į laivus ir nuplaukė į Halifaxo prieplauką, dabartinėje Kanadoje.

1776 m. liepos 4 dieną Philadelphijoje įvyko Trečiasis Amerikos kongresas, kuris paskelbė Jungtinių Amerikos Valstijų nepriklausomybę nuo Anglijos, suorganizavo laikinąją valdžią iš visų trylikos kolonijų, ir prasidėjo nauja kova už šalies laisvę.

Aldona Puišytė

Rytas

Vėl atbunda pasaulio gelmėj
Sviesos nenumaldomas geismas.
Ir auga tyliu laukimu
Jo sieloj - sidabro gėlėj.
O šešėlių graudi eisena
Linguoja po skydais lediniais
Į tamsą, į tylą, į naktį.
Į sapną bežvaigždį - atgal. . .
Ir skleidžiasi tulpė ugninė
Iš mėlyno prieblandų dugno.
Ir juodvarnių klykteli girioj
Naktis sužeista.
Ir sukasi ratas. Ir vėlei
Ta žemė keliauja į šviesą.
Ir žiūri į žmones ir daiktus
Vėl saulės akis. . .

Pasakyk nors vieną žodį.
Pasakyk, kad patikėčiau.
Ir kad visą dieną šviestu
Viltimi ir gerumu.
Per ilgai anyta barė.
Plake dilgėmis ir kiečiais.
Ir ieškot žiemužės šėko
Naktį varė iš namų.

Tai nejaugi mano rankos
Vien tik pelenams žarstyti.
Tai nejaugi balto laivo
Mano akys neregės! . .
Bėga per balandžio pievą
Pienių klumpantys žąsyčiai.
Tai nejaugi jų bėgimas —
Lig pirmosios pradalgės! . .

Ak, nereikia

Jeigu džiaugtis - tai nejaust, kad stinga
nors lašelio sieloj ar minty.
Jei kentėti - tai kentėt skausmingai
ir gerai žinot, kodėl kenti.

Nes tas džiaugsmas, skausmas vidutinis,
ta "šiai taip" praėjusi diena -
tartum skrydis be dangaus mėlynės,
lyg ištroškusiam stiklinė nepilna.

Kasdienybe aš dienas prigirdžiau,
jas iš sėklių vis dažniau semiu. . .

Ak, nereikia
mažo skausmo širdžiai,
kaip nereikia
laimės trupinių!

LIETUVOS LIAUDIES KULTŪROS PRISIKĖLIMAS

JUSTAS PALECKIS

Pirmieji susitikimai Vilniuje

Viena pirmųjų kultūros įstaigų, kurią aplančiau 1944 m. sugrįžęs į Vilnių, buvo Dramos teatras. Jo rūmai, nors ir apgriauti, išsilaikė. Iš artistų pirmiausiai sutikau Moniką Mironaitę ir dar vieną kitą, susijaudinusius, bet galvojančius apie tolimesnį darbą. Dar sunku buvo išaiškinti, kas ir kur atsidūrė. Tačiau esą vilties, kad dauguma senųjų aktorių susirinks, mažai kas bus pasitraukęs į Vakarus. O koks džiaugsmas apėmė išgirdus, kad Vilniuje yra apie 40 muzikantų, kurie ruošiasi koncertuoti Bernardinų (dabar Jaunimo) sode. Toji žinia buvo maloni, kaip ir atvykusio iš Ukmergės E. Lisausko pasakojimas, kad ten jau gatvėse žaidžia vaikai.

Vienus pirmųjų Vilniuje sutikau ir profesorius Z. Žemaitį, P. Slavėną, K. Šalkauską, J. Baldžių, rašytoją V. Žilionį, seniausią pedagogą ir rašytoją M. Šikšnij. Smagu buvo susitikti su senu bičiuliu poetu T. Tilvyčiu, atvykusiu iš gimtųjų Tauragnų. K. Korsakas pasakojo, kad Anykščiuose esąs rašytojas A. Vienuolis-Žukauskas, kad kažkur kaime gyvenąs V. Mykolaitis-Putinas. Į sostinę rinkosi vis daugiau kūrybinių jėgų, pasiryžusių imtis sunkių okupacijos padarinių likvidavimo kultūros srityse.

Lyg būtų grįžę Gutenbergo laikai

Tačiau sunkūs buvo pirmieji atkūrimo žingsniai. Užėjęs į spaustuovę, mačiau kaip vyrai rankomis suka spausdinamąją mašiną, lyg būtų grįžę Gutenbergo laikai. Nesant elektros, neliko kito būdo atspausdinti nors ir nedidelio kiekio "Tarybų Lietuvos" ir "Prawda Wilenska" egzempliorių. O ir tos spaudos veiksmingiausias platinimo būdas - tai jos išklįjavimas prie reklamos stulpų ir ant sienų.

Dabar J. Baltušis su humoru pasakoja apie pirmąsias dienas, kada jis atėjo į apgriautas radiofono patalpas. Krosnys prikrautos rankinių granatų. . . Pionieriai surado rūsyje fugasinę miną, kuriai sprogdus namas būtų griuvėsiams paviręs. Pionieriai likvidavo daug tokių minų,

padėtų po įžymiais pastatais. Beje, Vilniaus radijo stotis jau po kelių savaitių pradėjo veikti. Iš Maskvos gauta aparatūra, o vietoje susprogdinto radio bokšto buvo iškeltas laikinas stiebas. Iš broliškų respublikų atėjo traukinys su judoma elektros stotimi, kuri teikė elektros energiją.

Tokios žinios Kaune

Nuvykęs į vos išvaduotą Kauną, pamačiau balkone bestovintį senuką dirigentą M. Bukšą, kurio bute sutikau dailininkę ir baletmeisterę O. Dubeneckienę, bei baleriną T. Sventickaite.

Skubėjau į taip gerai pažįstamą Kauno teatrą, kur sutikau daug pažįstamų - kompozitorius J. Tallat-Kelpšą, J. Pakalnį, artistus A. Kupstą, J. Laucių, P. Kubertavičių, A. Mackevičių, skulptorių J. Mikūną, dailininką L. Kazoką ir kitus. Išskyrus keletą pasitraukusių į Vakarus, artistai liko ištikimi savo tautai ir teatrui, pasiryžę dirbti kuriamąjį darbą. Džiugu buvo sužinoti, kad yra visa "linksmųjų brolių" trijulė - J. Petrauskas, J. Siparis ir V. Dineika. Esančios vietoje ir O. Rimaitė su O. Kurmyte, A. Vainiūnaitė, J. Oškinaitė. Spalio mėnesį, išvadavus Žemaitiją, Gricius parvežė į Kauną K. Petrauską.

Iš mokslininkų pirmuosius Kaune sutikau profesorius Igną Jonyną, Praną Mažylį ir Kazį Sleževičių. Užėjęs į universitetą, radau prof. A. Purėną, paskirtą rektoriumi. Nežiūrint visų sunkumų, prof. Purėnas užtikrino, kad universitetas pradės rudens semestrą, nors ir kiek pavėlavęs.

Kalbant apie universitetą, pažymėtina, kad jau netrukus iškilo klausimas, ar būtina turėti du universitetus. Po ilgų svarstymų ir ginčų 1950 metais iš Kauno universiteto išaugo dvi aukštosios mokyklos - Kauno Politechnikos institutas ir Kauno Medicinos institutas. Panašaus svarstymo susilaukė ir konservatorijos, iškilus klausimui dėl Kauno ir Vilniaus konservatorių sujungimo. 1949 m. vietoje jų įsteigta bendra Lietuvos TSR konservatorija Vilniuje.

Kauno teatre išgirdau, kad jau uoliai ruošiamasi pradėti darbą ir galvojama atnaujinti kurį nors tarybinį veikalą, vaidintą prieš karą. Meno vadovu paskirtas vienas seniausių teatro darbuotojų režisierius A. Sutekus. Ir iš tikrųjų, jau 1944 m. gruodžio pradžioje buvo suvaidintas tarybinis veikalas - J. Germano "Liaudies sūnus", kurį atnaujino A. Kupstas pagal prieškarinį B. Dauguviečio pastatymą. Kiek vėliau atnaujinti ir senieji veikalai - M. Gorkio "Miesčionys", A. Ostrovskio "Pelninga vieta", Moljero "Tartufas". Sekantį, jau pirmąjį taikos meto (1945-1946) sezoną, Kauno Dramos teatras pradėjo V. Dineikos režisuota B. Belašo komedija "Žemiškoji ir dangiškoji meilė". Ją sekė irgi V. Dineikos pastatytoji B. Gorbatovo drama "Nemirtingieji", o paskui A. Kupsto režisuotas L. Helmano veikalas "Laputės". Pirmas originalus veikalas teatro scenoje po karo pasirodė 1946 m. kovo mėnesį. Tai buvo A. Vienuolio "Tvirtovė".

Sunkiau buvo Vilniaus Dramos teatrui

Vilniuje abi teatro patalpos daugiau nukentėjo, teko jas ilgokai remontuoti. Tad tik 1945 m. vasario 4 d. scenoje pasirodė J. Grybausko pastatytas, V. Palimos apipavidalintas K. Simonovo veikalas "Rusų žmonės". Vėliau suvaidintas dar 1940 m. pastatytas J. Hejemanso veikalas "Viltis". O 1945 m. gegužės 12 d. sceną išvydo B. Dauguviečio parašytas ir jo pastatytas veikalas iš kų tik pergyventų karo metų "Nauja vaga".

Su B. Dauguviečio "Nauja vaga" prasidėjo ir nauja - tarybinė - vaga lietuvių dramaturgijoje. Nuo vėlesniųjų B. Dauguviečio pjesių - "Uždavinys" (R. Juknevičiaus pastatymas), "Žaldokynė" (K. Kymantaitės pastatymas), nuo J. Baltušio "Gieda gaideliai", nuo A. Griciaus "Skeveldrų" ir "Karštos vasaros" ligi plačiai nuskambėjusių Just. Marcinkevičiaus, J. Grušo, K. Sajos veikalų ji nuėjo didelį kelią ir užėmė garbingą vietą tarybinėje dramaturgijoje.

Jau 1944 m. rudenį J. Karnavičiaus opera "Gražina" sezoną pradėjo ir operos teatras, kuris dar kelis metus veikė Kaune, o 1948 m. persikėlė į Vilnių. Jis tapo tikru Lietuvos TSR Valstybiniu operos ir baletu teatru, vėliau dar įgijęs akademinio vardą. Vilniuje gimė pirmosios tarybinės originaliosios operos - A. Račiūno "Marytė" (1935 m.), V. Klovos "Pilėnai" (1956 m.), baletai - J. Pakalnio "Sužadėtinė" (1952 m.), J. Juzeliūno "Ant marių kranto" (1953 m.) ir eilė kitų, sudarančių rimtą originalių kūrinių repertuarą.

Kas buvo ir kas yra

Dabar, praėjus 30 metų nuo Pergalės, negalima nepasidžiaugti dideliais laimėjimais teatro srityje. Tai buvo iš tikro ne atkūrimas, ne atstatymas, bet kūrimas iš naujo. Tai, ką turėjome paveldėję iš buržuazinės santvarkos - taip menka ir skurdu, palyginus su tuo, ką dabar turime. Juk buržuazija iš esmės paliko tik du teatrus - Kauno ir Šiaulių. Vilniuje teatras įkurtas jau prie tarybinės santvarkos. Gi šiandien turime 11 valstybinių profesionalių teatrų. Be to, visuomenės pagrindais veikia 20 liaudies teatrų, Klaipėdos liaudies opera, Panevėžio liaudies operetės teatrai ir dar kupiškėnų etnografinis ansamblis.

Apie žurnalistus ir literatus

Žinoma, daug bendra turėjau su kolegomis rašytojais ir žurnalistais. Atsimenu, kaip K. Korsakas, tuometinis Rašytojų sąjungos biuro pirmininkas, atėjo pas mane besirūpindamas dėl namo išskyrimo rašytojų centrui. Tada kalbėta apie rūmus Gedimino kalno papėdėje, kuriuose laikinai buvo įsikūręs Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas. Tuo pat reikalu atėjo ir dailininkų Delegacija - V. Jurkūnas, J. Mikėnas, V. Drėma ir M. Bulaka. Kadangi Gedimino papėdėje įsikūrė pionierių centras, Rašytojų sąjunga gavo puikius buvusius Oginskių rūmus. Kurį laiką ten glaudėsi ir dailininkai, kol jiems išskyrė atskirus rūmus Kostiuškos gatvėje. Beje, pirmoji po karo dailės paroda suruošta 1945 m. rudenį Dailės muziejuje.

Vienas pirmųjų literatūrinių įvykių po karo buvo Žemaitės gimimo 100 metų paminėjimo vakaras, įvykęs 1945 m. birželio 12 d., o netrukus, birželio pabaigoje, išėjo įžymusis Salomėjos Nėries eilėraščių rinkinys "Lakštingala negali nečiulbėti". Rašydama man savo paskutinį laišką, Salomėja paminėjo jau gavusi to rinkinio egzempliorių. Deja, tai buvo mūsų mylimos poetės gulbės giesmė - ji mirė 1945 m. liepos 7 d.

Pirmąjį stambų prozos kūrinių pateikė J. Dovydaitis - romaną "Po audros", vėliau pavadintą "Didieji įvykiai Naujamiestyje". Kiek vėliau pasirodė Vienuolio romanas "Puodžiūnkiemis", A. Guzevičiaus romanai "Kalvio Ignoto teisybė", "Broliai" ir eilė kitų kūrinių. Aktyviai reikiškėsi A. Venclova, Ieva Simonaitytė, K. Korsakas, V. Mykolaitis-Putinas, E. Miežėlaitis, P. Cvirka, J. Paukštelis, M. Sluckis, M. Korsakienė, A. Bieliauskas, J. Marcinkevičius, J. Avyžius ir daugelis kitų. Po papildytų ir praplėstų "Artojų" T. Tilvytis netrukus sukū-

rė pirmąją po karo reikšmingą poemą "Usnyne". Žymų įnašą padarė Raudonosios Armijos iš mirties išvaduotas Balys Sruoga, parašęs tragišką epopėją "Dievų miškas", tą tikrą kaltinimo aktą nacių nusikaltėliams. Deja, 1947 m. atnešė skaudžius nuostolius - mirė P. Cvirka, o netrukus ir B. Sruoga.

Svarbus įvykis - inteligentijos suvažiavimas

Svarbiu reiškiniu kūrybinės visuomenės ir apskritai inteligentijos gyvenime buvo 1945 m. liepos 10-12 d. d. įvykęs pirmasis respublikos inteligentijos suvažiavimas. Jo sušaukimas parodė LKP CK ir Lietuvos TSR vyriausybės susirūpinimą inteligentijos ir visos ideologijos ugdymu. Tai buvo suprantama, nes trejus okupacijos metus atkakliai varytoji antitarybinė propaganda padarė daug žalos, kurią reikėjo atitaisyti. Man teko pateikti suvažiavimui pagrindinį pranešimą apie inteligentijos uždavinius atstatomajame darbe. A. Sniečkus savo kalboje nuosekliai demaskavo buržuazinių nacionalistų antiliaudinę veiklą. Suvažiavime vyravo vieningai reiškiamas džiaugsmas dėl lietuvių tautos išgelbėjimo iš pražūties, kurią jai ruošė hitleriniai žmogėdros, dėl jos atgimimo naujam gyvenimui, suklestėjimui ir kūrybai.

Lankytojams duris atidaro filharmonija

Nors aplink riogsojo griuvėsiai, kultūrinio ir kūrybinio gyvenimo atgimimas vyko sparčiai įvairiose srityse. Tarybinės valdžios įkurtoji Filharmonija jau 1944 m. rugsėjo pradžioje atidarė duris pirmiesiems koncertams. Juos pavadino "Iš Rytų šalelės", pagal karo metu statytą Maskvoje montażą, sukurtą K. Kymanaitės ir A. Griciaus. Grįžęs iš evakuacijos dainos ir šokių ansamblis pasipildė naujomis jėgomis. J. Švedo vadovaujamas, jis tapo tuo įžymiu ansambliu, iš kurio išaugo dabartinė "Lietuva".

O Filharmonija jau netrukus po karo išaugo į didelį ir svarbų muzikinės kultūros centrą, kurio veikla ne tik pasklido po visą Lietuvą, bet ir pasiekė tolimas šalis, populiarindama Lietuvos meną. Jau 1945 m. suskambėjusios kantatos - A. Klenickio "Marytė Melnikaitė" ir A. Račiūno "Išlaisvintai Lietuvai" - buvo pirmieji iš daugelio kūrinių, suskambėjusių Filharmonijos salėje. Buržuaziniais laikais Lietuvoje vertingasis koncertas būdavo retenybė.

Apie Lietuvos TSR Mokslų Akademiją

Prisimenu Liudo Giros ekspansyvų rašinį "Literatūros naujienose",ėjusiose 1937-1938 metais, kuriame jis skelbė reikalą įkurti Lietu-

voje Mokslų Akademiją. Anais laikais tai skambėjo kaip drąsi fantazija. Ir taip valdžia nežinojo ką daryti su didėjančiu inteligentų skaičiumi.

Gi Tarybų valdžia jau 1941 metų sausio mėnesį įkūrė Lietuvos TSR Mokslų Akademiją kaip aukščiausią mokslo tyrimo įstaigą. Hitleriniai okupantai panaikino Akademiją, bet jau 1945 m. vasario mėnesį buvo sudarytas Organizacinis komitetas Akademijos darbui atkurti, o iš tikro - reikėjo ją kurti iš naujo. Po metų, 1946 m. vasario 20-23 d. d., įvyko Akademijos pirmoji visuotinio susirinkimo sesija, atlikusi organizacinius darbus, patvirtinusi 9 institutus. Išrinktas prezidiumas su ligšiol Akademijai vadovaujančiu prezidentu J. Matuliu priešakyje. Šiuo metu Akademijoje veikia 10 institutų ir numatoma įsteigti dar du. Apie didelę mokslo jėgų plėtrą liudija faktas, kad Akademijos ir visų 12 aukštųjų mokyklų įstaigose mokslo darbuotojų skaičius išaugo ligi 13,000. Valdant buržuazijai, jų buvo vos keli šimtai.

Suklestėjęs švietimas

1944 m. spalio 2 d. išvaduotoje respublikos dalyje prasidėjo mokslo metai, o paskui - ir visoje Lietuvoje. 1944 m. atkurtas Vilniaus pedagoginis institutas. Kiek vėliau Šiauliuose įsteigtas Mokytojų institutas, kuris 1954 m. peraugo į pedagoginį institutą. Sparčiai plintant švietimui negalima buvo apsieiti su tais 8 tūkstančiais mokytojų, kuriuos paliko buržuazinė santvarka.

Dabar jau pereinama prie visuotinio vidurinio mokymo. Todėl ir mokyklos pėrsitvarkė taip, kad vis mažiau lieka pradžinių, o smarkiai padidėjo 8-mečių ir vidurinių mokyklų skaičius. Reikia atsiminti, kad seniau retai kur būdavo didesnės patalpos, kuriose tilpdavo 400 ar daugiau mokinių. Šiuo metu mažiausiose naujai statomose tipinėse mokyklose telpa 600 mokinių, o daugelis naujų rūmų skiriama 900 arba 1,500 mokinių. O yra ir didesnių.

Nepaprastai išaugo aukštųjų mokslo įstaigų studentų skaičius. Statistikos biuletėnis iš 1939 metų parodo, kad tada studentų būta iš viso 3,990, o šiuo metu jų yra daugiau kaip 60,000, t. y. 15 kartų daugiau. Per metus dabar aukštosios mokyklos išleidžia absolventų beveik dvigubai daugiau, negu buržuaziniais laikais iš viso buvo studijuojančių. Skaičiuojama, kad per 20 metų - ligi 1940 metų - Lietuvoje aukštasis mokyklas baigė apie 5,000 žmonių. Tuo tarpu pokario metais jas baigė apie 120,000 žmonių.

Galinga daina ir dar kai kas

1946 m. liepos 21 d., praėjus vos dvejiems metams nuo Vilniaus išvadavimo, Lietuvos sostinėje pirmą kartą nuskambėjo galinga daina iš 12,000 dainininkų krūtinių. Tai buvo pirmoji po karo Lietuvos dainų šventė, kuri jungė Gedimino sapną su didingosios socialistinės ateities užsimojimais.

Dabar respublikinėse dainų, šokių ir muzikos šventėse dalyvauja apie 30,000 saviveiklininkų, kas penkeri metai pademonstruodami vis naujus laimėjimus.

Dideliu veiksmu liaudies kultūrai kelti yra bibliotekos. Dar pirmaisiais tarybiniais metais jų skaičius pakilo nuo 161 iki 250. Hitleriniai okupantai ir buržuaziniai nacionalistai jas nualinė, išėmė iš bibliotekų bent kiek pažangesnio turinio knygas. Daug sunaikinta, sugriauta. Jau pirmaisiais pokario metais imtasi atkurti bibliotekų tinklą. Pernai Lietuvoje buvo 6,150 visų rūšių bibliotekų, o knygų jose - daugiau kaip 55 milijonai.

Ne veltui sakoma, kad tarybinė santvarka suteikė Lietuvos liaudžiai erelio sparnus. Viso to mes galėjome pasiekti būdami ne vieni, bet didelėje tarybinių tautų šeimoje, glaudžiai bendradarbiaudami, vieni kitus paremdami, savo materialiais ir dvasiniais turtais pasikeisdami, galingosios lenininės komunistų partijos vadovaujami.

NIJOLĖ BLAŽEVIČIŪTĖ

SIDABRAS

Iš senello nuotykių, iš burtų,
iš ūksmingų parkų, mėnesienų
viskas vėl taip tikra ir gražu,
kad ilgai blankia šviesa tikėsiu
daug labiau, negu ryškia spalva,
daug labiau, negu žalla ar mėlyna.
Pamatyk mane — gyva gyva
atelnu į būsimą kamėją.

PUPŲ ŽYDĖJIMAS

Tas pilkas žydėjimas pupų.
Tik niekas nepastebės...
Kamanė ant rankos tuplas.
Įgels ir nulėks.
O tu vis toks pat — negallėsi.
Siūbuoja trapūs stiebai.
Aš sirgslu. Per vasarą sirgslu.
Žinok. Man skaudės labai.
Nepapūsi?..
Tas pilkas žydėjimas pupų.
Kaip be tavęs išbūsiu?

Gyvybės nerimas

Žuvis žaliajame vandenyje,
Žuvėdros —
Oro žydryje nardo — —

Margos
Praplėšto skliauto properšos,
Ir mano akys,
Jas pasigavusios, —
Margos.

Gaudu žuvis
Žuvėdrų kilpas —
Kaip virpantį muzikos aidą,
Kai šios žavingais mostais
Jūrą — kaip mėlyną knygą —
Sklaido.

Gyvybės nerimas
Kaip bičių spiečius
Sutelktas, sukibęs dūzgia
Ir mano sieloje,
Ir erdvėje... ir jūroje,
Pasemtoje į kopų dubenį.

Stasys Anglickas

ATITOLUS VILČIAI

Kaip gaila, jau vėlu:
Nuo pelklių srūva miglos
ir kyla pleno potvyniu,
užpildamos gatvės,
užlledamos namus
ir siaurą mano langą,
prie kurio ką tik
mačiau palinkusią
viršūnę medžio žallą —
jaukią mano viltį.
Ir kai aš žvelgdavau
pro žallą vilties prizmę
į mažą plytintį
po kojomis pasaulį —
man viskas buvo žalia trupučliuką.
Ir tie namai, ką priešaky būloja,
ir alkštė, ir dangus, praevio veldas.
Tur būt, ir mano akys buvo žallios —
pajėgdavo įlebti kito viltį,
kaip kad žalzdre anglis
sukurti geba naują laužą.
Bet štai dabar, deja, užėjo rūkas
ir panardino žallą liepos prizmę,
o aš tapau akla — nieko nematau.
O vėl praels naktis, ir ta migla
ir vėl išsisklaidys... .

Elena Rapkauskienė

ŠVIESA, NO. 2, 1975

Antanas Petrika - įžymus JAV gydytojas

J. SKLIUTAUSKAS

Antanas Petrika gimė 1891 m. rugsėjo 3 dieną Vilkaviškio rajono Steponų kaime. Jo vaikystė prabėgo Paežeriuose, kur jis baigė pradžios mokyklą. 1910 m. A. Petrika išvyko į JAV, kur dirbo siuivyklose, mašinų fabrike. Dirbo ir kartu mokėsi: 1921 m. baigęs Njujorko odontologinės chirurgijos koledžą, iki 1958 metų, kol išėjo į pensiją, dirbo dantų gydytoju.

Iš pažangiųjų JAV lietuvių, kurie lankėsi Tarybų Lietuvoje, man ne kartą teko girdėti labai šiltus atsiliepimus apie A. Petrikos, kaip gydytojo, veiklą - daugelį jų jis buvo gydęs. Apie tai savo metu yra rašęs ir Antanas Bimba. Kalbėdamas apie jo nenuilstamą publicistinę veiklą pažangiojoje JAV lietuvių spaudoje, jis pabrėžia, kad Antanas Petrika labai geras gydytojas.

Man yra tekę nemažai bendrauti su žinomu JAV lietuvių pažangiu veikėju gydytoju ir poetu Jonu Kaškaičiu-Kaškiaučium. Kalbėdamas apie Antaną Petriką, jis visada pabrėždavo, kad tai ne kabinetinis žmogus, o gydytojas visuomenininkas, nenuilstantis medicinos žinių skleidėjas. A. Petrika nuo pat pirmųjų gydytojavimo dienų važinėdavęs po Amerikos lietuvių kolonijas, kur skaitydavęs paskaitas apie higieną, mediciną, šviesdavęs žmones. O reikia pažymėti, kad JAV sanitarinis švietimas daugiausia yra pavienių gydytojų entuziastų, pažangių medicinos veikėjų nuopelnas. Toks gydytojas visuomenininkas visą gyvenimą ir buvo Antanas Petrika. Savo literatūrinėje, publicistinėje veikloje jis labai daug dėmesio skirdavo medicinos mokslo žinių populiarizacijai, sanitariniam žmonių švietimui. Šiais klausimais Antanas Petrika daugiausia rašė "Laisvėje", "Vilnyje" ir "Šviesos" žurnale. Pažymėtini tokie jo straipsniai, kaip "Radioaktyvumas ir naujovinė medicina", "Širdis ir kraujo apytaka", "Apie vidinių liaukų sistemą" ir kt. Taip pat įdomus straipsnis apie narkozės pradininką Viliamą Mortoną. Dar 1925 m. JAV išėjo populiarus A. Petrikos knygutė "Dentisterijos ABC" - apie dantų susirgimų profilaktiką. Plačiajam skaitytojui jis parašė ir kitą knygutę, kuri yra visose Amerikos lietuvių darbininkų bibliotekose. Tai populiarioji bakteriologija ("Tūli mūsų parazi-

tai", 1937 m.). Tačiau labiausiai išgarsino autorių populiarus pasaulio medicinos istorija ("Gydymo istorija", 1957 m.), kurią parašė kartu su kitu prieš keletą metų mirusiu pažangiu JAV lietuvių veikėju gydytoju psichiatru J. Stanislovaičiu. Knygą Njujorke išleido Amerikos lietuvių darbininkų literatūros draugija. Ši knyga buvo gerai įvertinta ir mūsų spaudoje.

Daugeliui skaitytojų gali kilti klausimas, kaip gydytojas A. Petrika suspėdavo tiek daug parašyti įvairiais meno, istorijos, literatūros, politikos ir medicinos klausimais. Kaip jis suderindavo savo praktinę veiklą ir kūrybinį darbą? "Kaipo profesijos žmogus, dr. Petrika ėjo savo nelengvas dantisto pareigas - ir rašyti tegalėdavo kada ne kada, - A. Petrikos knygos įžanginiame straipsnyje rašė Jonas Kaškaitis. - Čia tu jau kiek pasiluosuoji nuo dentisterijos darbo, tvarkai medžiagą, sukuopi mintis ir štai jau pradėsi jas ant popieriaus berti. O čia tik dzirr... suskambėjo durų skambalėlis, atėjo pacientas, ir taisyk tu jam dantis, gydyk, lopyk. Pabaigei ir vėl skrupulingai griebies rašymo - bet tau mintys jau išlakstė, išsisklaidė, nuotaika pakitėjo ir nebėr tos progos, tų patogumų rašyti. Pagaliau šiaip taip susigaudai ir jau pasileidai mašinuke mintis ant popieriaus patvirtinti, barškinti - o čia ir vėl tau ta pati istorija. Vėl skambaliukas, vėl burna, dantys..."

Antanas Petrika susirašinėjo su daugeliu mūsų respublikos literatų. Ir mudviejų pažintis užsimezgė per laiškus. O buvo taip. Man pateko į rankas jo knyga "Gydymo istorija", kurią su didžiuliu susidomėjimu perskaičiau. Negalėjau atsistebėti knygos autorių erudicija. Parašiau laišką A. Petrikai, į voką įdėjau iškirptą iš "Tiesos" laikraščio recenziją apie šią knygą. Netrukus iš A. Petrikos gavau nuoširdų laišką. Asmeniškai susipažinti teko jau žymiai vėliau, 1966 metais, kai A. Petrika pirmą kartą apsilankė Tarybų Lietuvoje. Nežiūrint to, kad svečias jau tada turėjo 75 metus, jis buvo kupinas energijos, jaunatviško žingeidumo, stebino gera atmintim ir interesų gausybe. Kalbėjomės daugiausia įvairiais medicinos ir Tarybų Lietuvos sveikatos apsaugos klausimais. Jis

ALEKSIO CHURGINO EILERAŠČIAI

Odė pavasario rytmečiui

Šitokio rytmečio
plevėsuojančio,
pavasaringa
laisve alsuojančio,
nematėte
nė jūs, mano proseniai,
kurie tiek jūrų
perbristi gundėtės,
paskui sparnus nuleidot
ir skundėtės,
kad jums įgriso
mados nežmoniškos,
kad pūstelėjo
vėjas kitoniškas,
kad vargšė meilė
išmaldos kaulija,

kad nēr tiesos,
nes uja apgaulė ją,
kad būdavo
kadaisė net rudenį
žvainesnės naktys mūsų,
kaip nūdien. . .

Bet fokio rytmečio
plevėsuojančio,
pavasaringa
laimė alsuojančio,
jūs niekada
nematėt pasaulyje!

džiaugėsi didžiuliais Tar. Lietuvos laimėjimais sveikatos apsaugos srityje, pabrėždamas, kad jis įsitikinęs, jog tik Tarybų šalyje įmanoma įgyvendinti humaniškus medicinos idealus. Pažymėtina, kad gydytojas Antanas Petrika labai domėjosi ir mūsų rašytojų kūriniais medicinine tematika.

Šiandien nebėra Antano Petrikos gyvųjų tarpe, bet žmogus, sakoma, gyvas savo darbais. Jis liks mūsų krašto istorijoje ne tik kaip įžymus lietuvių kultūros veikėjas, bet ir kaip gydytojas, nenuilstantis medicininių žinių skleidėjas, humanistas.

Kai lėktuvas neria...

Kai lėktuvas neria
nakties padangėn,
aš jaučiu, kaip žemė
pulkais ugnelių
šnekasi su juo,
kaip iš tolo viltys
jį pasitinka,
kaip nuo ilgesingų
sapnų pavargę
gaidriai atsimerkia
svajonių akys,
kaip nuo lūkesio
apsiblausus meilė
lyg vešli gėlė
atsiskleidžia. . .

O lėktuvai plaukia
nakties padange.

Aukštuma

Aš — alpinistas.
Mincių uolynuose
paklydau aš
ir laipioju Alpėmis,
jaučiu, kaip kibios kojos
man slyščioja,

kaip į tarpekį
akmenys ritasi —
ir jau, atrodo,
puolu į pragarmę,
bet kažkokia
jėga nenuramdoma
mane į viršų
traukia be perstojo,
kur paukščiai,
man nežinomi, skraidžioja,
kur dvasiai taip laku,
jog niekas,
aukštumą, šaukiančią jį,
pasiekęs,
atgal į žemės dugną
nebekrenta.

Kaip kadais

Taip, kaip ir kadais,
tą speiguotą sausį,
vėl tave matau
ir tavęs klausausi.
Ėjo karas, ėjo,
po žemę švaistė
savo pašvaistę,
tėmo, švito, tėmo,
iš naujo švito,
balo galvos tų,
kas kovoj nekrito —
ir, kaip kitados,
tą snieguotą sausį,
balso tavojo
šį balandžio rytą
vėl aš klausausi.

Ką parodo duomenys apie Lietuvos gyventojus šiandien

Čia perspausdinamas Vilniaus "Tiesos" korespondento L. Braziulio labai įdomus interviu su Tarybų Lietuvos Centrinės Statistikos Valdybos viršininko pavaduotoju Petru Adliu.

— Red.

— Ar padaugėjo gyventojų mūsų respublikoje ir kiek jų yra dabar? Kas nulėmė šiuos poslinkius?

— Mūsų respublikoje šių metų pradžioje gyveno 3 milijonai 290 tūkstančių žmonių (moterų - 53 procentai, vyrų - 47 procentai). Tai beveik 170 tūkstančių daugiau, negu 1970-aisiais. Tačiau vidutiniai gyventojų gausėjimo tempai per pastaruosius penkerius metus sulėtėjo.

Beveik visą gyventojų pagausėjimą mūsų respublikoje nulemia natūralus prieaugis. Didelis jis ar kuklus - tai ypač priklauso nuo gimimų skaičiaus. Deja, jų mažėja gana sparčiai. Pavyzdžiui, daugiausia gimimų iki šiol buvo 1960-aisiais - tūkstančiui gyventojų teko po 22,5 o 1974 metais šis skaičius sutirpo iki 15,9. . . Todėl natūralus prieaugis sumažėjo kone perpus - nuo 41 tūkstančio žmonių prieš penkiolika metų iki 22 tūkstančių pernai.

— Pagrindinė mūsų visuomenės ląstelė - šeima. Kaip ji keičiasi?

— Vidutinis šeimos dydis mūsų respublikoje 1970-aisiais buvo 3,4 narių. Ir mieste, ir kaime jis beveik vienodas. Daugiau kaip pusę (57 procentus) sudarė trijų ir dviejų žmonių šeimos.

Pastaraisiais metais pradeda vyrauti vis mažesnės šeimos. Štai 1973-iaisiais trečiuoju ir paskesniu vaiku iš naujagimių buvo tik penktadalis.

Gausios šeimos Lietuvoje, kaip sakoma, ant pirštų suskaičiuojamos. Iš jų daugiau kaip po dešimt narių turi tik 1700. Tai vos 0.2 procento viso šeimų skaičiaus. Keturis penktadalius jų rasime kaimuose, daugiausia - Šilutės, Vilniaus, Alytaus rajonuose.

Kylant gerovei, tobulėjant mediciniam aptarnavimui, ilgėja vidutinis žmogaus amžius. Dabar Lietuvoje jis siekia 72 metus (vyrams - 67 m., moterims - 76 m.).

Mūsų respublikoje yra ir šimto metų slenkstį perkopusių gyventojų. Jų daugiau kaip trys šimtai - vidutiniškai po dešimt iš kiekvieno 100 tūkstančių. Šis vidurkis didesnis, negu Azerbaidžane, Gruzijoje, Armėnijoje ir Baltarusijoje.

— Kokią įtaką gyventojų skaičiui turi migracija? Kaip auga mūsų miestai?

— Vis daugiau žmonių - maždaug 50-60 iš tūkstančio - keičia savo gyvenamąją vietą. Pagrindinė migracijos kryptis - iš kaimo į miestą, antroji - iš mažesnio į didesnį miestą. Šis kilnijimasis labai reikšmingas miestų ir rajonų gyventojų skaičiui.

Tarprespublikinė migracija yra daugiau prieš-priešinio pobūdžio. Bendram Lietuvos gyventojų skaičiui ji didesnės įtakos neturi.

Sparčiai žengiant urbanizacijos keliu, per penkerius metus Lietuvoje miestiečių pagausėjo beveik 18 procentų - 1975-ųjų pradžioje jie sudarė daugiau kaip pusę (56 procentus) visų respublikos gyventojų. Dabar mieste jau 400 tūkstančių žmonių daugiau, negu kaime.

Ne dienom, bet valandom auga stambieji pramonės, kultūros, mokslo centrai. Vien vilniečiai, kauniečiai, klaipėdiečiai, šiauliečiai ir panevėziečiai šiuo metu sudaro daugiau kaip pusę visų miesto gyventojų. Daugiausia jų - sostinėje. Čia šių metų pradžioje gyveno 433 tūkstančiai žmonių (1970 m. - 372 tūkstančiai). Kauniečių dabar - 344 tūkstančiai.

Daugiau kaip po 20 tūkstančių gyventojų jau yra įsikūrę dvylikoje respublikos vietovių. Nuo paskutiniojo surašymo šią ribą įveikė Tauragė, Jonava, Kėdainiai bei prie jos priartėjo Mažeikiai, Radviliškis ir Utena, o 10 tūkstančių - Vilkaviškis, Raseiniai, Rokiškis, Jurbarkas, Palanga. Ženklus šuolis Alytuje - nuo 28 iki 44 tūkstančių, Kapsuke - nuo 29 iki 34 tūkstančių žmonių.

Kaime pastebimos atvirkštinės permainos. Čia gyventojų per penkerius metus sumažėjo 120 tūkstančių. Į miestus išvyksta daugiausia jaunimas, todėl kaimas sensta. Neatsitiktinai ir natūralus prieaugis per penkiolika metų čia sumažėjo net penkis kartus. Kai kuriose vietovėse gana ryški jauno amžiaus vyrų ir moterų disproporcija. Iš kilo darbo jėgos išteklių ir kitos problemos.

Pramonėjantis žemės ūkis, gerėjančios buitinės sąlygos, žinoma, pateikia savas pataisas. Beje, šiandieninis kaimas sulaukia paramos iš miesto, telkia jaunuosius specialistus ir t. t.

— Įdomu sužinoti apie gyventojų užimtumą, jų profesinę sudėtį. Kaip mokosi mūsų žmonės?

— Visuomeninėje gamyboje pasiektas aukštas ir iš esmės racionalus gyventojų užimtumas. Vis daugiau žmonių įsilieja į industrines liaudies ūkio šakas bei aptarnavimo sferą. Štai 1974-aisiais darbininkų ir tarnautojų pagausėjo iki 1,3 milijono - arba 11 procentų palyginti su 1970-aisiais. Pramonės ir statybos darbuotojų dalis išaugo iki 37 procentų, aptarnavimo sferos - 21 procento.

Vis aktyviau mechanizuojama ir automatizuojama gamyba, dar reikšmingesniu tampa protinio darbo vaidmuo. Tai kiekvieną skatina siekti žinių, plėsti savo akiratį. Šių metų pradžioje liaudies ūkyje dirbo 268 tūkstančiai diplomuotų specialistų, 107 tūkstančiai jų - su aukštojo mokslo diplomais. Tai beveik trečdaliu daugiau, negu 1970-aisiais.

Per tą laikotarpį pakilo bendras išsilavinimo lygis. 1975 metų pradžioje respublikoje buvo 1 milijonas 36 tūkstančiai žmonių, baigusiu ne mažiau kaip aštuonias klases, 250 tūkstančių iš jų - vidurinį specialųjį ir 125 tūkstančiai - aukštąjį mokslą. Beje, nuo 1959 iki 1974 metų žmonių su ne žemesniu, kaip aštuonmetis išsilavinimas. Lietuvoje gausėjo sparčiau, negu kitose sąjunginėse respublikose. Tačiau dar nemaža jaunimo, siekiant įvesti visuotinį vidurinį mokymą, turi gerokai pasitempti.

— Kokių darbus statistikams tenka atlikti?

— Statistikos valdyba nuolat kaupia įvairias žinias. Tai viena seniausių organizacijų, kuri užsiima duomenų apie gyventojus rinkimu, apdorojimu ir sisteminimu. Taip pat leidžiama atitinkama informacija, ji analizuojama ir pateikiama planavimo bei kitoms organizacijoms, mokslinio tyrimo įstaigoms. Remiantis statistikos medžiaga, čia numatomi svarbūs praktiniai sprendimai.

Išsamesni ir visapusiškesni duomenys gaunami, atliekant visasąjunginius gyventojų surašymus, nagrinėjant jų rezultatus. Tokiam artimiausiam renginiui data kol kas nenustatyta.

Ar statistikai prognozuoja? Yra nustatoma gyventojų skaičius ir jų sudėties perspektyva atskirose respublikose, ekonominiuose rajonuose. Beje, tai tiksliai numatyti nelengva. Pavyzdžiui, galima teigti, kad ateityje mūsų respublikos gyventojų skaičius didės. Toliau gražės mūsų kaimas, augs miestai. Manoma, jog 1990 metais juose turėsime apie 69 procentus gyventojų.

Į lapę panašus vakaras

Prie blandos taip ilgesingai
Raudonom žolėm žydėjo
Saulės veidas debesingas,
Žirnių ašaros riedėjo

Veidu tuo žaliuos rugsėjuos,
O eglynuos lapė lojo,
Lapuos vasara ilsėjos,
Jau palaiminta artojo.

Pro raudoną lapės balsą,
Eglių liūdesiu pasvires,
Į pasaulio šauksmą balsvą
Krito mūsų aidas miręs.

Ir pro debesį, adytą
To lietaus, žolėj prasmegus,
Skriejo lapė pabaidyta,
Kailiu vakarą uždegus.

Pranašavę gandrų,
Giesmės ištrems
Šalvablandę nakvynę,
O žolyne kantrus!

*

Verkiant vorams,
Lietinguos rugsėjuos
Buvo maža žalumo,
Dienų ajerams
Lapojančiuos vėjuos —
Aušros iškilumo.

Verkiant vorams,
Pavėsingosios žolės
Debesų atžalyne
Gimimo koriais
Ir nubudusiam moliui
Aukojo mėlyne.

Verkiant vorams,
Į voratinklių tylą
Tas aušrinės želmuo
Ligi skausmo ramus
Į viršūnę pakyla
Tarsi vėjo skiemuo.

Verkiant vorams,
Žalumos mėnesiena
Šaknimis susipynė.
Verkiant vorams,
Į pilkėjantį šieną
Tolsta mūsų nakvynė.

Leonardas Gutauskas

AMŽIAI IR ELGESIO KULTŪRA

Vincas Lauraitis - Istorijos Mokslo Kandidatas

Kiekvienai istorijos epochai yra būdingas elgesio kultūros etiketas. Daug pakitimų įvyko ir naujovių atsirado elgesio kultūros normose ir taisyklėse viduramžių pabaigoje ir naujųjų amžių pradžioje. Elgesio kultūros etiketo keitimosi ir prieštaravimo procesas minėtais amžiais ryškiai pasireiškė Prancūzijoje, Vokietijoje, Olandijoje ir kt. valstybėse. Kalbamuoju laikotarpiu buvo paruoštas elgesio taisyklių kodeksas. Aristokratų tarpe plito knygos, laiškai, kur daug buvo kalbama apie elgesio normas, taisykles ir gerąjį toną. Elgesio normų ir taisyklių kodeksas griežtai skyrė aristokratą nuo paprasto žmogaus. Vienos elgesio ir mandagumo normos buvo aristokratijai, kitos prastuomenei.

Viduramžių feodalinė diduomenė sukūrė aristokrato ir riterio "garbės" kultūrą. Ši išgarsintoji "garbė" paprastai dangstė viešpatuojančios klasės žiaurumą, išlaidumą, dykaduoniavimą ir ištvirkavimą. Riteris garbino didvyriškumą ir drąsą kare, bet su pasiūlykštėjimu žiūrėjo į fizinį darbą ir prekybą. Feodalinis riteris šlovino kilmingą damą, bet tuo pačiu laiku naudojosi "pirmos nakties teise".

Daug įdomios, istorinės medžiagos apie didikų elgesį viešose vietose duota knygoje, kaip Mošerošo "Filanderio veidas" ir Gamelhanzeno "Simplicissimus". Iš šių knygų sužinome apie 17 amžiaus pradžios austrų kunigaikščių ir miestų didikų elgesį viešose vietose. Pavyzdžiui, 1624 m. austrų aristokratai į balius kviesdami svečius duodavo eilę nurodymų. Svečiai turi atvykti tvarkingai ir gražiai apsirengę. Prie stalo neturi teisės čiupti pirštų, spiauti į lėkštę, nevalyti į staltiesę nosies ir t. t. Tais pačiais metais Meklenburgo hercogas uždraudė prie stalo garsiai rėkauti, mėtytis nugraūštais kaulais ir buteliais, nusigėrus į kišenę kišti servetėles ir t. t. Gana įdomių žinių apie elgesio kultūrą Prancūzijoje savo atsiminimuose pateikia 17 amžiaus pabaigoje Honoverio hercogė Sofija. Ji aprašo kas karaliui ir karalienei matant galėjo sėdėti ar stovėti. Kam karaliaus rūmuose buvo suteikta teisė sėdėti ant sofos, o kam ant taburetės.

Olandijoje didikai ir dvasininkai buvo linę ir gyvulių ir paukščių sadizmą. Pokylių ir vaikštynių metu didelį malonumą suteikdavo, kad matydavo kaip paaugliai gauda šunis ir kates, o sugavę lazdomis ir virvėmis mušdavo, kol gyvulėliai krisdavo negyvi. Tokių pramogų

iniciatorius didikai ir kunigai apdalindavo dovanomis. Panašiai padaužos vaikai elgdavosi su mažais paukšteliais. Kai kuriuose Olandijos muziejuose randasi Morilo ir Rubenso paveiksai, kur vaizduojami vaikai su surištais paukšteliais rankose.

Papročiai nuo gyvulių ir paukščių mušimo pereina prie žmonių. Tik jie pasireiškia kitokiomis formomis. Tokių faktų kadaise buvo ir Žemaitijoje. Prieš du šimtus metų Gegrėnų apylinkės miškai ir žemė priklausė dvarininkui Venslauskiui. Jis garsėjo turtingumu, žiaurumu ir dievobaimingumu. Venslausio rūmuose dažnai vykdavo pokyliai. Į pokylius suvažiuodavo ponai ir Žemaičių Kalvarijos vienuoliai dominikonai. Dažnai tokių pokylių metu sukviestų paauglius suorganizuodavo savo valdose baudiūninkų katinų medžioklę. Paaugliui, kuris pirmas pagaudavo ir sudorodavo katiną, skirdavo menkavertę dovanėlę. Jeigu dvaro tarnaitė nepavykdavo pagal pono norą iškepti duoną, tai Venslausio nurodymu merginai ant nugaros užrišdavo duonos kepalą, kurį turėdavo nešioti visą savaitę. Venslausio pavyzdžiu pasekė Šarnelės, Gintališkės, Alsėdžių ir kt. dvarų ponai.

Londonė paaugliai vėlyvais vakarais tranqudavosi gatvėse. Nemaloniais šūkavimais gąsdindavo moteris, užpuldavo merginas, lazdomis apmušdavo vežikus, nešikus ir t. t. Didikai iš balkonų stebėdami tokias paauglių atliekamas orgijas skaniai kvatodavo. Prancūzijoje maršalas de Vitry ir hercogas von Epernon lazdomis sumušė Bordo arkivyskupą Surdį, o Orleano hercogas trenkė į veidą kardinolui Rišelje jo namuose.

1622 m. Ispanijos pasiuntinys grafas Onatas ir Venecijos legatas Gritas susibarė prie išėjimo ir karaliaus dvaro koplyčios. Jie vienas kitą apdaužė lazdomis. Ginčo priežastis buvo ta, kad nė vienas nenorėjo leisti kitam išeiti pirmuoju.

Prancūzijos aristokratų sūneliai vadinamieji kavalieriai didikų švenčių, spektaklių, koncertų metu vieni kitus apmušdavo lazdomis. Kartais taip išsismagindavo, kad perskirti juos turėdavo kareiviai.

Lietuvoje Augusto II valdymo metais seimelių darbe dalyvaudavo daug plikbajorių. Jie prie šonų nešiodavo bajorišką ženklą - kardą. Kardą plikbajoris galėjo panaudoti bet kada, tai

yra didiko, ar kuris gerai užmokėdavo, nuomonei ginti. Minėti seimelių dalyviai dažniausiai būdavo apgyvendinami smuklėse. Dalis nusigėrusių plikbajorių suvirsdavo į patvorius miegoti. Žiemos metu dalis jų nušaldavo. Blaivesni trunkydavosi po miestą. Susitikę kito seimelio dalyvius su kardais pradėdavo muštis. Muštynių metu dalis netekdavo ausų, nosių, o kai kurie ir mirtinai būdavo užmušami.

Kad diduomenės tarpe išvengti muštynių lazdomis ir kumščiais visus, kurie turėjo teisę lankytis dvaruose suskirstė į 52 rangus. Suskirstymas į rangus kaip jau buvo minėta, padėjo išvengti "lazdinių ginčų".

Keletą žodžių apie titulus. Iki 17 amžiaus moterys buvo tituluojamos kaip "turtingomis dorybėmis ir garbe". Nevedusios moterys iki 17 amžiaus pradžios buvo vadinamos tik merginomis. Nuo 1600 metų tam tikromis progomis merginas pradėta vadinti panelėmis. Šis terminas palaipsniui paplito ir prigijo įvairiose valstybėse. Jis išsilaikė iki mūsų dienų.

Lietuvoje 18 amžiaus pradžioje didikų ir bajorų tarpe buvo paplitęs girtuokliavimo kultas. Diduomenės tarpe garsėdavo tie, kurie daugiausiai išgerdavo ir nepasigerdavo. Puotų šeimininkai būdavo labai patenkinti, kad girtus svečius į namus palydėdavo tarnai. Minimu laikotarpiu šis girtuokliavimo kultas buvo paplitęs Šateikių ir kt. dvarų dvarininkų tarpe. Didikai didžiausia brangenybe laikė taure, iš kurios kada nors buvo gėręs caras, kunigaikštis ar žymus karvedys. Didikai tokią taure svečiams parodydavo su ypatingomis ceremonijomis. Tokia taure 19 amžiuje didžiavosi Rietavo Oginskiai.

Štai kokia tos taurės istorija.

Iriniejus Oginskis buvo vedęs Rusijos caro Nikolajaus I-jo rūmų freiliną Olgą Kalinauskaitę. Ji turėjo iš Aleksandro II-jo sūnų, kuri Iriniejus pakrikštijo Bagdonu, t. y. (Bagdondievo duotas). Minėtą taure Oginskių teigimu O. Kalinauskaitė atsivežusi Peterburge. Pokylių metu iš jos gėręs Aleksandras antrasis.

Smarkiai keitėsi ir kitos mandagumo taisyklės. Reikia paminėti skrybėlės ar kepurės nuėmimą sveikinantis. Iki 17 amžiaus hercogas ar miesto turtuolis sveikindamasis su karaliumi ar kilmingomis damomis, nenuimdavo skrybėlės. Tas paprotys plačiai buvo paplitęs Ispanijoje. 1615 m. grafiui Christofui Dohnui buvo įsakyta nusiimti skrybėlę, kai sveikinsis su garsiąja Marija Mediči. Kadangi grafas įsakymo neįvykdė, tai nebuvo įleistas į rūmus. Jis išvyko nesutvarkęs reikalų.

Iki 18 amžiaus pabaigos svečių stalui buvo skirtas vienas stikliukas. Stikliukas buvo tarno rankose. Jis pripildydavo vyno ir paduodavo svečiams. Šakutės buvo pradėtos naudoti tik 17 amžiuje. Iki minėto šimtmečio bet koks maistas buvo paimamas vienos rankos pirštais. Jei pirštai susitepdavo taukais, tai nušluostydavo į staltiesę. Šeimininkai perspėdavo svečius nežiovauti prie stalo, su duona lėkštės vidų nuvalyti ir t. t.

Didelę naujovę į elgesio kultūrą įnešė "Galantiškumo įstatymai". Šie įstatymai buvo paskelbti 1644 metais. Įstatymuose buvo parašyta, kad dešine ranka negalima valyti nosies. Sėdint arti prie žmogaus, kuris valgo, negalima galvos kasyti. Galvą kasant, valgančiajam į lėkštę gali gyviai įkristi. Tais laikais aristokratijos tarpe buvo paplitęs perukų nešiojimas. Perukus nenusiimdavo net miegant. Per ilgesnį laiką galvos plaukuose po perukais atsirasdavo parazitų. Su galvos gyviais kovoti "Galantiškumo įstatymuose" buvo numatyta tam tikros taisyklės. Pajutus galvos niežėjimą, į tą vietą keletą kartų reikėjo suduoti delnu.

Naujos elgesio normos ir taisyklės reikėsi ne tik pasaulietiniame, bet ir religiniame gyvenime. Vilniaus vyskupas Benediktas Voina 17 amžiaus pradžioje prieš velykas didįjį penktadienį vedavo tikinčiųjų procesiją, apsimovęs maišu. Vyskupo pavyzdžiu pasekė parapijų klebonai.

Baudžiamos laikais dvasininkai Lietuvoje gavenios metu buvo įvedę papildomas apeigas. Motiejus Valančius "Žemaičių vyskupystėje" aprašo, kaip prieš velykas baudžiauninkai būriais turėdavo rinktis į bažnyčią atlikti bausmes už nuodėmes. Baudžiauninkai zakristijoje turėdavo pusiau nusirengti ir lįsti į maišus su skylėmis rankoms ir akims. Į rankas kiekvienas gaudavo rykštę. Kunigas bažnyčioje skaitydavo visų šventųjų litaniją, o maišuose pasislėpę žmonės turėdavo balsu atsakyti "melskis už mus", ir iki kraujo vieni kitus mušti. Atgailą atlikus vienai grupei, buvo įvedama kita. Tokios apeigos 18 amžiaus viduryje buvo atliekamos Platelių, Gegrūnų, Alsėdžių ir Kulių bažnyčiose.

18-to amžiaus pabaigoje Rietavo parapijos klebonas sužinojęs, kad vaikas su mergina ilgesnį laiką artimai draugauja, paskleisdavo erezijas, kad jie paleistuvauja. Jaunuolius apmaudavo šiaudinėmis kepurėmis sekmdieniais ir atlaidų dienomis pririšdavo prie bažnyčios durų ir rykšte plakdavo.

Panašių faktų būtų galima pateikti gana daug.

Apie Mykolą Tvarauską

BRONIUS RAGUOTIS

Lietuvos spaudoje nemaža rašyta apie JAV lietuvių spaudos leidėją Mykolą Tvarauską, jo 1875 m. išleistą pirmąją Amerikos lietuvių knygą - anglų-lietuvių ir lietuvių-anglų kalbų žodyną ir kitus leidinius. Tačiau jo biografijoje dar daug kas neaišku. Atskirų duomenų ir patikslinimų teikia M. Tvarausko išleistas atsišaukimas "Mieli Brolej", apie kurį rašo šio straipsnio autorius.

M. Tvarausko atsišaukimą "Mieli Brolej" (1875 m.) kai kurie JAV lietuvių kultūros istorikai laiko pirmuoju toje šalyje išleistu lietuvišku spaudiniu. Tačiau, kaip rodo tekstas, jis paskelbtas, jau pasirodžius M. Tvarausko paruoštam žodynui. "Dabar, - rašoma ten, - išdaviau i tarpa jus Sluwnikus. . .", taigi pats atsišaukimas nebūtų pirmas leidinys: juo tenka laikyti minėtą M. Tvarausko žodyną.

Atsišaukime randame žinių ar užuominų apie M. Tvarausko gyvenimą bei jo leidybinės veiklos pradžią.

Antai vienoje vietoje M. Tvarauskas prasitaria atėjęs "ant swieto be bagotiszcziu. . ." Šią užuominą jis galėjo ir specialiai parašyti, norėdamas tarp lietuvių imigrantų darbininkų pasirodyti į juos panašios kilmės. Kita vertus, tai galėjo atitikti ir tikrąją padėtį: matyt, M. Tvarausko tėvai - nedidelio Suvalkijos dvarelio savininkai - buvo nusigyvenę arba šiaip vertėsi sunkiai ir nebeturėjo didesnių ambicijų, dargi leidę savo sūnui bendrauti su vietos lietuvių vaikais ir paauglystėje išmokti lietuviškai.

Kol kas nėra tiksliau nustatyta, kada M. Tvarauskas atvyko į JAV ir kokius darbus iš pradžių čia dirbo. Matyt, po 1863 m. sukilimo, traukdamasis nuo persekiojimų, M. Tvarauskas iš pradžių bus gyvenęs kitur, o ir atvykęs į Ameriką, ne iš karto apsisustojo Šamokine (Shamokin), Pensilvanijos valstijoje. Atsišaukime jis nurodo, kad savo gyvenime "per tiek metu" daugelį vietų perėjęs ir matęs, kaip kas gyvena. M. Tvarauskas ten pat pabrėžia: "Dyrbau ir asz pats per septinys metus majuose prie anglu ir dabar dyrbu, o parejas no darbo nenoredamas sedet downai arba walkiotys po uliczes, drukuoju knygas".

Taigi išeitu, kad Šamokine ar aplinkinėse vietovėse M. Tvarauskas jau bus gyvenęs nuo

1868 m. Atsišaukime, beje, užsimenama apie kai kuriuos Niujorko lietuvius, kuriuos M. Tvarauskas sakosi pažįstas. Vadinas, iš pradžių, atsidūręs Amerikoje, jis galėjo kurį metą gyventi ir Niujorke.

1891 m. jo leistoje "New Yorko gazietoje lietuwiwizskoje" (Nr. 9) nurodoma tokia data, pagal kurią M. Tvarauskas Amerikoje jau galėjo būti apie 1866 metus.

Apie M. Tvarauską rašę autoriai neatkreipė dėmesio į atsišaukimo žinių apie jo darbą "majuose prie anglu" - anglų kasyklose. Rašoma jį dirbus Pensilvanijoje prie geležinkelio tiesimo, dargi bernavus pas ūkininkus. Tuo tarpu dėl paties M. Tvarausko žinių apie jo darbą kasyklose abejoti negalėtume: jos buvo paskelbtos viešai tarp Šamokino lietuvių, kurie jį pažinojo.

Daugiausia vietos atsišaukime skiriama dviem dalykams - M. Tvarausko įsteigtos spaustuvės ("drukarnios") ir lietuvių kalbos ("sznektos") reikalams.

Per kelis kartus čia rašoma apie spaustuvės darbą, jos reikšmę, tikslus ir užsimojimus. Darbo pradžia buvusi labai sunki, nes M. Tvarauskas iki tol nebuvo "drukorium" ir nežinojęs "usz katro kraszto pradet". Bet, jo žodžiais, "po ilgam czesuj dasyžinojau apie wyską". Leisti lietuviškas knygas jam esą sunku ir todėl, kad lietuvių kalba "nēr prigimta mano szneka". Apie tai jis rašo ir vėliau - 1883 m. išleistos knygelės "Istorija Ali-Babos. . ." kreipimesi ir kitose vietose.

Anonsuodamas spaustuve, M. Tvarauskas iškelia jos ypatingą vaidmenį. Lietuviškos spaustuvės, - atsišaukime minimos Suvalkų ir J. Zavadskio, - dėl spaudos draudimo "jau ne izduoda nejokiu knigu lietuwiszku". ". . . Prusuose, - netiksliau M. Tvarausko teigimu, - ir ta pati daro". Tat liekanti tik Amerikos žemėje įkurta jo lietuviška spaustuvė. "Ar ne gražu butu, - klausia autorius, - kad isz Amerykos siustume savo giminems arba pažistamiems knygas į lietuwa?" O jeigu teksią grįžti į savo gimtąjį kampą, tai galima būsią pasididžiuoti, kad "swetimo žiame turėjome sawo tykra dzistaj lietuwiszka drukarnia". Panašias mintis M. Tvarauskas skelbė, įsteigęs dar ir kitą

spaustuvėle - jau Niujorke, kur ėmė leisti pirmąjį periodinį JAV lietuvių leidinį - "Gazietas lietuviszka" (1889 m.) ir knygeles.

Atsišaukime M. Tvarauskas po išleisto žodyno žada "drukuoti" ir kitas knygas.

Spaustuvės gyvavimą M. Tvarauskas sieja su lietuvių kalbos išlaikymu. Jis ragina Amerikos lietuvius nesigėdyti ir neišsižadėti "prygmtos sznektos", to "ką Tewaj per majle sawo iszmokino". Atsišaukime piktai rašoma apie kai kuriuos Niujorko lietuvius, kurie nei lenkiškai, nei angliškai nemoka, o lietuviškai gėdijasi šnekėti dėl išpuikimo, per kurį jie išklydę iš teisybės kelio. "Storawokites mieli brolei užlajkit sawo kalba tokiam stone kaip jus tewaj (. . .) ir storawokites užlajkit ta drukarnia kuri nesenei pasyrodė Amerykos žiame. . ."

Taigi atsišaukimas "Mieli Brolej" teikia papildomų žinių ar šiaip medžiagos, galinčios padėti pilniau ir tiksliau rekonstruoti M. Tvarausko gyvenimo ir veiklos paveikslą.

Dvi baladės

1. Medis

*Keturi benamia! broliai
Piovė medį, gražų medį.
Ligi ryto nenupiovē,
Jie susėdo pailsėt.*

*Sužeistas liūdėjo medis,
Tamsioj girioj pasiklydęs.
Ir tik paukščiai nežinojo,
Kad jų pasakos pražils.*

*O ir medis neraudojo,
Tik labiau užspaudė žaizdą*

*Ir paukštelį mažą mažą
Glostė kruvina ranka.*

*O tas paukštis patikėjo
Gerumu globėjo savo.
Jis sudėjo gražių giesmę —
Ir žaizda nebe žaizda.*

*O giesmė turėjo pradžių
Iš visų gal laimingiausių —
Giesmėje žirgai šuoliavo
Ties bedugnės krašteliu.*

*Plaukstėsi jaunystės juokas —
Vėliava tiesos, ir gėrio.
Ir sujudo medis eiti,
Ir nuėjo per laukus.*

*Keturi pabudo broliai,
Bet nerado savo medžio.
— Ar nematėt, — klausė miško, —
Medžio su žaizda širdy?*

Kaimiečiai

*Mus vasara pasikvietė į bičių puotą,
Nel pasiklydom tarp vardų gražių.
Vergat mes esame žolės rasotos,
Upelio vingy svyrančių beržų.*

*Žiedadulkės rugių pakyla — kvapą ima —
Žiūriu į šitą reginį. Tyliu...
Prikaustyti grandinēm nuo gimimo
Prie motiejukų, smilgų, dobilų,*

*Nutraukę grandines, į miestą bėgam,
Dabar laisvi — meluojam sau.
Vėl saulė budina medžius iš miego,
Ir medžių kraujas ima siaust.*

*Žeme pakvimpa. Dieve, kalp galvina!
Nors klaupkis gatvėje. Deja...
Žolių jau šaknys juda... Tos grandinės,
Kalp buvo, taip ir liko širdyje...*

Gerbera

*O, įminti tave! Tai priartinti ledą
Prie ugnies. Ar ieškoti teisybės nakties
vandeny,*

*Vėjas tavo raudoną švarkelį suadė,
Vėl svajonių pily gyvenė.*

*Netikėjom tavim.
Tavo žydinčių sodų
Netikėjom gražiausia spalva.
Tu klūpojai prieš mus, širdį kruviną rodel.
Netikėjom, kad buvo gyva.*

*Sužinojom vėliau,
Kad tai buvo ne melas,
Talp, kalp saulė ar žemė, — tiesa.
Mums atleisk... Bet į vasaros dieną įšala
Tavo liūdinčio žvilgsnio šviesa.*

VATIKANO POLITIKOS VINGIAI

Biznis įkvėpė, pinigas pašventino

DOC. JONAS ANIČAS

KADA KELIAI Į ROMĄ VEDĖ. . .

Pirmą kartą "šventuosius" metus 1300 metais įsakė švęsti popiežius Bonifacas VIII. Pagrindinis reikalavimas tikintiesiems buvo aplankyti "šventąjį Romos miestą", pamatyti popiežių ir pabučiuoti jo "šventąją" koją. O svarbiausia - palikti Romos bažnyčiose kuo daugiau pinigų.

Bonifacas VIII buvo nustatęs, kad "jubiliejiniai švenčiami kas 100 metų. Bet pajamos iš "šventųjų" metų buvo tokios viliojančios, kad jau 1343 m. popiežius Klemensas VI "šventuosius" metus įsakė švęsti kas 50 metų.

Popiežius Urbonas VI, atsidūręs sunkioje finansinėje būklėje, nustatė naują terminą - 33 metus. Pagaliau popiežius Povilas II, remdamasis tuo, kad žmogaus gyvenimas yra trumpas, laiko tarpą suglaudino iki 25 metų.

Tokia "šventųjų" metų tvarka yra išlikusi iki mūsų laikų. Tačiau prireikus popiežius gali "šventuosius" metus paskelbti ir savo nuožiūra. Pavyzdžiui, 1925 m. "šventieji" metai buvo atšvęsti pagal tradiciją, o 1929 metais, kaip žinoma, prasidėjo sunki pasaulinė ekonominė krizė. Ji palietė ir popiežiaus išdą. Antra vertus, sustiprintas religijos propagavimas bei tikinčiųjų fanatizavimas turėjo padėti buržuazijai atitraukti darbo žmonių dėmesį nuo krizės metu labai paaštrėjusių socialinių problemų. Todėl Pijus XI 1930 metus vėl paskelbė "šventaisiais", Kadangi ekonominė krizė užtruko, tai ir "šventieji" metai buvo pratęsti ligi 1933-ųjų. . .

"ŠALTOJO KARO" DVASIA

Naujoje epochoje, kurią pradėjo Didžioji Spalio socialistinė revoliucija, "šventieji" metai pasitarnaudavo ne tik religiniam fanatizmui skiepyti ar Vatikano išdui papildyti, bet ir politiniams tikslams: kovai prieš Tarybų Sąjun-

Dabar daug kalbama apie vadinamuosius "šventuosius" metus. Klerikalinė propaganda skatina tikinčiuosius aktyviau įsijungti į specialius "jubiliejinus" bažnytinius renginius, stengiasi suintensyvinti individualią religinę praktiką. Tai, bažnytinės vadovybės manymu, turėtų padėti katalikų bažnyčiai spręsti aštrias jos vidines ir pasaulietinio gyvenimo problemas.

gą ir kitas socializmo šalis, prieš nacionalinio išsivadavimo judėjimą, prieš mokslinio komunizmo idėjų plitimą.

Po II pasaulinio karo ypač sustiprėjo socializmo pozicijos, išsiplėtė tarptautinis komunistinis bei nacionalinio išsivadavimo judėjimai, ištisos tautos pasuko socialistinio vystymosi keliu. Šis naujas socialinės pažangos užmojis išgąsdino tarptautinę reakciją.

Pijaus XII vairuojamas Vatikanas tapo aktyviu "šaltojo karo" politikos bendrininku. Siekdamas sustiprinti savo politinę įtaką pokarinėje Europoje, Vatikanas iškėlė klerikalizmą kaip svarbiausią ideologinį ir politinį ginklą, nukreiptą prieš revoliucinį darbininkų judėjimą ir komunizmą, prieš socialistines šalis. Vatikano skatinami, reakciniai katalikų bažnyčios sluoksniai Lenkijoje, Vengrijoje ir kitose liaudies demokratijos šalyse tapo savotiškais tarptautinės reakcijos penktosiomis kolonomis. Vatikanas siekė, kad ir Lietuvos katalikų bažnyčia imtųsi panašaus vaidmens.

"Šaltojo karo" politikos dvasia buvo persisunkusi ir "šventųjų" 1950 metų programa. Jų išvakarėse, 1949 m. liepos 1 d., Pijus XII paskelbė antikomunistinį šv. Oficijos kongregacijos dekretą, kuriame buvo suformuluoti šie keturi klausimai: 1. Ar leistina būti komunistų partijos nariu arba kuriuo nors būdu ją remti? 2. Ar yra leistina spausdinti, platinti, skaityti knygas, žurnalus, laikraščius arba lapelius, kuriuose ginami komunistų mokslas bei veikla, arba bendradarbiauti komunistinėje spaudoje? 3. Ar gali priimti komuniją tikintieji, kurie sąmoningai ir laisvu noru atlieka veiksmus, pažymėtus pirmame ir antrame klausime? 4. Ar yra atskirtini nuo bažnyčios tikintieji, kurie išpažįsta materialistinę ir antikrikščionišką komunistų mokymą, ir pirmiausia tie, kurie šį mokymą gina ir platina?

Į pirmuosius tris klausimus Šv. Oficijos kongregacija atsakė "Ne", o į ketvirtą - "Taip".

Pažangioji pasaulio visuomenės dalis griežtai smerkė minėtąjį Vatikano dekretą ir jo paskelbimą įvertino kaip kovos už savo gyvybinius interesus. Taikliai tuomet pastebėjo pažangiųjų JAV lietuvių laikraštis "Laisvė", priminęs netolimą praeitį, kai Vatikanas neekskomunikavo "nei vieno nacio, nei vieno fašisto, nei vieno antisemito, nei vieno antrojo pasaulinio karo kriminalisto".

PRIREIKUS NAUJŲ INJEKCIJŲ

Socialinė politinė Vatikano doktrina, atvirai rėmusi ir gynusi išnaudotojišką santvarką, buvo diametraliai priešinga darbo žmonių masių interesams. Ji brangiai kainavo katalikų bažnyčiai. Išvalgesnis popiežius Jonas XXIII sušaukė Vatikano susirinkimą (1962-1965), kuris turėjo parengti bažnyčios "atsinaujinimo" programą, t. y. rasti būdus krizei įveikti, padėti bažnyčiai pritaikyti prie naujų sąlygų jos socialines, politines, filosofines ir etines pažiūras.

Pasibaigus Vatikano susirinkimui, popiežius Povilas VI paskelbė "nepaprastąjį jubiliejų", kuris truko visus 1966 metus.

Nauja šių neeilinių "šventųjų" metų turinyje buvo tai, kad jų oficialiems renginiams neakompanavo antikomunistiniai šmeižtai bei prakeikimai. Įsivyravo pažiūra, jog tradiciniai metodai, kuriais bažnyčia kovojo prieš mokslinio komunizmo teoriją ir praktiką, yra pasenę ir neveiksmingi.

Tačiau ar galėjo pagelbėti tolydžio negaluojančiam bažnyčios kūnui neeilinių "šventųjų" metų injekcija? Juk katalikybės, kaip ir kitų religijų, krizės priežastys visų pirma yra socialinės. Pasaulinė socializmo sistema, darbininkų klasės revoliucinė kova ir komunistų partijų veikla, nacionalinio išsivadavimo judėjimas, įvairių demokratinų jėgų kova prieš imperializmą - štai tas socialinis fonas, kuriame veikia konkretūs veiksniai, sąlygojantys religijos krizę.

Pagal "grafiką" "šventaisiais" tenka būti ir 1975 metams.

Šių metų naujovė - maldininkų diferencijavimas pagal profesiją ir kitus požymius. Pavyzdžiui, gegužės 1 d. šv. Petro bazilikoje popiežius Povilas VI laikys mišias darbininkams. Tie, kurie ateis į bažnyčią, gaus "visuotinus atlaidus". Tik, žinoma, su sąlyga, jei jie nedalyvaus proletarinio solidarumo demonstracijose.

Tiek ankstesnių, tiek ir šių "šventųjų" metų

svarbus programos elementas yra komercinės operacijos, kurių apimtį, suprantama, nulems maldininkų skaičius.

"Šventuosius" metus pažymėjo ir Lietuvos katalikų bažnyčia. Bažnyčiose buvo rengiamos specialios pamaldos, sakomi tam pritaikyti pamokslai, tikintieji skatinami lankyti vyskupijų katedras ir kitas vadinamąsias jubiliejines bažnyčias. Iš dvasininkų reikalaujama sustiprinti pastoracinę drausmę.

Visa tai, suprantama, yra katalikų bažnyčios vidinio gyvenimo reikalas. Tačiau "šventųjų" metų programa, kaip žinoma, niekada neapsiribojo grynai religiniu gyvenimu. Visada betarpiškai reikšėsi atitinkama Vatikano politinė orientacija. Todėl ir dabar pasaulio visuomenę domina klausimas, kokį vaidmenį šių "šventųjų" metų renginiuose suvaidins reakcinis tam tikrų Vatikano sluoksnių nusistatymas.

Kaip žinoma, pradedant Jono XXIII pontifikatu, Vatikanui yra būdingas tam tikras nuoseklumas aktualiais tarptautinės politikos klausimais. Popiežius pasmerkė JAV agresiją Indokinijoje, pasisakė už ginklavimosi varžybų nutraukimą, prieš termobranduolinio ginklo bandymus atmosferoje, po vandeniu ir kosmose.

Vatikano valdančiųjų sluoksnių veikloje kaip yla iš maišo išlenda ir "šaltojo karo" politikos recidyvai. Antai 1974 m. Vatikane įvykusiame vyskupų IV sinode nemaža vietos užėmė ginčas dėl bažnyčios pažiūros į marksizmą ir socialistinės orientacijos judėjimus. "Tradicinės" politikos šalininkai sinode atvirai reiškė antikomunistinį nusistatymą, vartojo "šaltojo karo" leksikoną. Išsivysčiusi diskusija parodė, kad kai kuriems aukštiesiems bažnyčios dignitoriams ne prie širdies tarptautinio įtempimo mažėjimas, santykių tarp kapitalistinių ir socialistinių šalių pagerėjimas. Jie deda nemaža pastangų, kad sutrukdytų pozityvius poslinkius santykiuose tarp valstybių su skirtingomis socialinėmis ekonominėmis sistemomis.

"Šventųjų" metų renginiai - patogi arena reakcinei taikos ir socialinės pažangos priešų veiklai. Neužūrint smarkiai besiplečiančio ateizacijos proceso, religijos įtakoje tebėra šimtai milijonų žmonių. Daugelio buržuazinės visuomenės narių, ypač tikinčiųjų, politinis patyrimas nėra turtingas, ir tai sudaro galimybes spekuliuoti masių emocijomis, demagogiškai panaudoti tikinčiųjų religinius įsitikinimus komunizmo ir kitų pažangių mūsų laikmečio judėjimų puolimui.

A. Sabaliauskas — filologijos mokslų daktaras

[Iš Antano Balašaičio pasakojimo]

Tautos kalba - jos gyvenimo būdo, darbų ir kūrybos atspindys. Todėl didysis lietuvių kalbininkas Kazimieras Būga ne be reikalo yra pasakęs, jog "kiekvienas kalbos žodis, kaip pirma gyvenusių žmonių kartų padaras, yra mums istorijos dokumentas, šį tą pasakantis apie žmogų, to žodžio darytoją, ir jo gyvenimą". Šis teiginys giliai įsmigo į atmintį gabiam Vilniaus universiteto filologijos fakulteto 1953 m. laidos absolventui Algirdui Sabaliauskui ir jo gyvenimą pakreipė nelengvu, bet garbingu mokslininko - lietuvių kalbos tyrinėtojo keliu. Savo tyrimų objektu jis pasirinko žodžių kilmės aiškinimą, t. y. etimologiją.

A. Sabaliauskas

Būdamas Lietuvių kalbos ir literatūros instituto aspirantu, leksiką tyrinėti pradėjo nuo žemės ūkio augalų pavadinimų baltų kalbose. Už šiuos tyrinėjimus 1958 m. jam buvo suteiktas filologijos mokslų kandidato laipsnis. Po to jaunas mokslininkas ėmė gilintis į seniausiąją lietuvių kalbos leksiką; į baltų kalbų istorinius santykius. Kritiškai įvertinęs esamas teorijas ir hipotezes, Sabaliauskas parengė didelę monografiją - "Lietuvių kalbos leksikos raida". Monografija tuoj pat tapo pagrindiniu leksikos istorijos vadovu lietuvių studentams. Netrukus po jos sekė dar dvi studijos iš etimologijos. Tai "Baltų kalbų naminių gyvulių pavadinimai" ir "Iš baltų kalbų gyvulininkystės terminų istorijos".

Sios trys stambios studijos - keliolikos metų kruopštaus darbo - daugybės įvairių kalbų ir tarmių žodžių lyginimo, baltų ir slavų tautų kultūros, žemdirbystės, gyvulininkystės istorijos tyrinėjimo vaisius. Studijose dažnai viena eilutė, kaip matematikos formulė, yra ilgų įrodinėjimų ir svarstymų rezultatas. Nelengva kalbotyros sritis - etimologija. Po dviejų dešimtmečių žodžių kilmės aiškinimo ją taip apibūdina Algirdas Sabaliauskas:

"Etimologija, tur būt, galima laikyti seniausia indoeuropeistikos mokslo šaka. Apskritai, be

etimologijos nebūtų galėjusi atsirasti lyginamoji istorinė kalbotyra, kurios nuopelnai kalbos mokslui, iš tikrųjų, yra milžiniški. Tačiau nepaisant savo senumo ir nepaprasto populiarumo, etimologija yra toji kalbos mokslo šaka, kur visada daug ginčijamasi, kur egzistuoja daug viena kitai prieštaraujančių hipotezių, kur esti daug sunkiai įrodomų ir sunkiai nuneigiamų faktų".

Tačiau Algirdas Sabaliauskas, nuosekliai derindamas tiriamų dalykų istoriją su kalbos faktų dėsningumais, įveikė ankstesnių tyrinėjimų silpnas vietas, užpildė nemaža spragų ir pateikė išsamų baltų kalbų leksikos vaizdą. Už visus šiuos darbus bendra tema "Baltų kalbų leksikos tyrinėjimai" Vilniaus universiteto filologijos fakulteto mokslinė taryba jam sausio pabaigoje suteikė filologijos mokslų daktaro laipsnį.

Sabaliausko straipsniai iš baltų leksikos, skelbiami bene dešimčia Tarybų Sąjungos ir užsienio kalbų, gerai žinomi ir vertinami visų, kas tiria indoeuropiečių kalbas. Žymus baltų ir slavų kalbų santykių tyrinėtojas Leningrado universiteto profesorius Otkupščikovas atkreipia dėmesį, kad Sabaliauskas savo darbais patikslino nuomonę apie baltų ir kitų gretimų tautų kalbų santykius. Jis nurodė abipusius kontaktus, t. y. ne tik lietuvių kalbos skolinius iš kitų kalbų, bet ir baltiškų skolinius slavų, germanų ir ugrofinų kalbose.

Be mokslinių straipsnių, spausdinamų daugelyje lietuvių, latvių, rusų ir tarptautiniuose mokslo leidiniuose, Sabaliauskas jau seniai išgarsėjęs ir kaip kalbotyros populiarintojas. Jo knygelės: "Žodžiai keliauja", "Žodžiai pasakoją", "Žodžiai atgyja", ir "Šimtas kalbos mįslių" prieinamai supažindina skaitytojus su kalbos mokslo istorija, žodžių kilme, kalbų tyrinėtojais. Viena iš jų - "Žodžiai atgyja" - žinomo baltisto Pensilvanijos valstybinio universiteto prof. Smolstyo ir Armentrouto išversta į anglų kalbą ir pernai išleista JAV. Beje, čia reikia pridurti, jog Sabaliausko straipsniai verčiami ir į japonų kalbą. Tokijo ekonomikos koledžo profesorius Murata išvertė jo straipsnius apie žymiuosius lietuvių kalbos tyrinėtojus: vokietį Augustą Sleicherį, rusą Filipą Fortunatovą ir prancūzą Antuaną Mejė.

Algirdo Sabaliausko darbai skina lietuvių kalbotyrai kelią į tarptautinį populiarumą.

Academia et Universitas Vilnensis

STASYS KAŠAUSKAS

Tenka suabejoti, ar Vilniaus Universitetas vien pokario metais būtų išleidęs 20 tūkstančių specialistų, vargu, ar šiandien jame mokytusi 16 tūkstančių studentų, jei mes būtume tokie konservatyvūs kaip, sakysime, anglai, kurie ir šiandien negali atsikratyti daugeliu labai senų įstatymų - mokiniams tebetaikomos viduramžiškos fizinės bausmės. Įkuriant Vilniaus Universitetą, o tai buvo beveik prieš 400 metų, viena instrukcija skelbė: "Negalima drausminti kumščiais; mušti per veidą arba galvą, sukti ausis. Vietoj to galima saikingai išplakti rykštėmis, jeigu kas to nusipelno. Svarbesniais atvejais kreiptis į prefektą". . .

Keičiasi laikai, keičiasi papročiai. Iš tų papročių gražiai pasišaipę dabartiniai universiteto studentai linksmų studentiškių švenčių metu. Betgi mums labai svarbi data - 1579 metai. Tada buvo įkurtas Vilniaus universitetas - Academia et universitas Vilnensis - pati pirmoji aukštoji mokykla dabartinėje Tarybų Sąjungos teritorijoje. Tiksliau - Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Stepono-Batoro privilegija jėzuitų kolegija buvo perorganizuota į aukštąją mokyklą.

Istorija išsaugojo daug reikšmingų momentų iš universiteto gyvenimo. Jame koncentravosi visas to meto šalies intelektualinis gyvenimas. Būta daug niūrių, tragiškų momentų, tačiau net ir pačios juodžiausios reakcijos metais Universitete neišnyko pažangi mintis. Vilniaus akademijs mokslo lygiu ne prastesnė už daugelį to meto Vakarų Europos universitetų. Čia filosofijos, teologijos mokslus dėstė čekai ir anglai, italai ir ispanai, portugalai ir vokiečiai. Universitete mezgėsi pirmieji lietuvių raštijos žiedai. 1595 metais M. Dūkša išspausdino "Katekzimą" - pirmąją ligi mūsų laikų išlikusią lietuvišką knygą, išleistą Lietuvos teritorijoje.

Čia buvo parengtos kelios lietuvių kalbos gramatikos. Gi akademijos universiteto auklėtinis M. Smotrickis 1619 m. Lietuvoje išleido pirmąją slaviską gramatiką, kuri vėliau porą kartų buvo išleista Maskvoje. Tai ta gramatika išvedė M. Lomonosovą į platų mokslo kelią. Lotyniškai rašę profesoriai daug davė Europos mokslams: A. Olizarovskis - ekonomikai ir teisei, M. Sarbievijus - poetikai, S. Liauksminas - retorikai. . . Čia dirbo žymūs ano meto mokslininkai: botanikas prancūzas Ž. Žiliberas,

pirmasis Lietuvos floros tyrinėtojas ir botanikos sodo įkūrėjas, botanikas vokiecis Forsteris; matematikas lietuvis P. Norvaiša. Paryžiaus mokslų akademijos narys - korespondentas ir Londono karališkosios draugijos narys astronomas M. Počobutas. Pagaliau čia mokėsi ir S. Stanevičius - žymus rašytojas, poetas Adomas Mickevičius ir daugelis kitų. Antrojoje praeito amžiaus pusėje čia mokėsi Feliksas Dzeržinskis.

Reikia pasakyti, kad įvairiais istorijos laikotarpiais Vilniaus universitete gilius pėdsakus yra palikę ir lenkų mokslininkai. Vilniuje mokėsi daugelis žymių Lenkijos žmonių. Prieškariniais metais lenkų ir lietuvių jaunimas jaugėsi į revoliucines kuopeles, kovojo prieš buržuazinę santvarką. Sakysime, vilniečiai gerai pamena žymaus Lenkijos Liaudies Respublikos veikėjo Stefano Jendrichovskio revoliucinę veiklą. Jis 1932 metais baigė Vilniaus Universitetą, leido pagrindinius laikraščius, buvo čia kalinamas.

Žinoma, visai naujas Vilniaus universiteto gyvenimas prasidėjo 1940 metais, atkūrus Tarybų valdžią Lietuvoje. Jo durys atsivėrė darbininkų vaikams. Komunistų partija ir Tarybinė vyriausybė skyrė universitetui didelį dėmesį.

Vaikščiūdami po senuosius, šiek tiek egzotiškus Universiteto kiemus, jūs daugelyje vietų galite aptikti senosios istorijos pėdsakus, storos sienos jums iškilmingai bylos apie didžius mokslo vyrus. O kai šiek tiek pavargsite nuo skaičių, faktų, išpūdžių, ateikite pasėdėti po filologų berželiu M. Sarbievijaus kieme. Rodos, jūs sėdite po pačiu garsiausiu Lietuvos beržu: jį savo eilėraščiuose aprašė daugelis filologijos fakultetą baigusių, o dabar žymių lietuvių poetų. Kadangi berželis tapo poetų globėju, kreipiasi į jį ilgesingais žvilgsniais, pranašingais žodžiais ir patys jaunieji universiteto poetai.

Geriausia, žinoma, ateiti prie berželio, kai filologai švenčia kokią nors savo šventę. Pamatę patį šventės įkarštį, nuoširdžiai imsite apgailėtauti, kad jums nebe aštuoniolika ar dvidešimt metų. . . O paskui jūs panorėsite aplankyti studentų požemio teatrą ar liaudies dainų ir šokių ansamblio koncertą, o gal dar koki studentišką meno saviveiklos kolektyvą, kurių čia labai daug. Žinoma, norint pamatyti visas studentų išmones ir įdomybes, nepakanka keliu

akimirų. Gi neveltui sakoma, kad studentai pati išmoningiausia pasaulio tauta . . .

Taigi, atsikvėpus po filologų berželiu, galima leistis į Universiteto šiandieną. Pirmiausiai reikėtų skaičių. Kaip jau užsiminėme pradžioje, Universitete mokosi daugiau kaip 16 tūkstančių studentų. Ruošiami 30 specialybių darbuotojai, kiekvienos specialybės studentai ruošiami specializacijomis, kurių yra apie 70. Šiandien studentams savo pedagoginį talentą ir mokslinę erudiciją perduoda daugiau kaip 900 dėstytojų, kurių tarpe septynios dešimtys profesorių ir mokslo daktarų, daugiau kaip 400 mokslo kandidatų ir docentų. Žinoma, nereikia pamiršti, kad 400 metų seneliui Universitetui patalpos tapo perankštos, todėl viename gražiausių Vilniaus rajonų Antakalnyje iškilo modernus studentų miestelis. Ten išsikėlė kai kurie fakultetai, o į senuosius rūmus beateina pasiilgę romantikos.

Kalbant apie mūsų mokslininkų pasiekimus, neretai pridedama sąvoka "Lietuvos mokykla". Iš tikro matematikai, fizikai ir kitų sričių

specialistai yra sukūrę savo pasaulinio garso mokyklas. Jų ištakos - senasis Vilniaus Universitetas. Neseniai miręs akademikas prof. dr. Adolfas Jucys ir jo mokiniai praplėtė ir patikslino Hartrio - Fogto lygtis. A. Jucio ir jo mokinių uždavinys - suprasti ir paaiškinti, kas atsitinka su atomais ir mokekulėmis, kai jie atsiduria naujoje aplinkoje. Čia pasiekti dideli laimėjimai.

Žinoma ir matematiko "Kubiliaus mokykla". Vilniaus Universiteto rektorius akademikas prof. dr. J. Kubilius daug davė mokslo pasauliui tikimybių teorijos srityje. Vilniaus universiteto matematikai skaitė ir skaito paskaitas Prancūzijoje, JAV, Kanadoje, Anglijoje ir kitose užsienio šalyse.

Garsūs ir Universiteto medikų, chemikų, gamtininkų darbai. Sunku dabar juos visus būtų išvardinti. Garsas apie juos sklinda plačiai po pasaulį. Universitetas keičiasi su kitų šalių aukštosiomis mokyklomis dėstytojais, studentais.

Po keletos metų Vilniaus Universitetas švęs savo 400 metų jubiliejų. Tai bus didelė lietuvių tautos šventė.

VILNIAUS PASIDIDŽIAVIMAS -- LAZDYNAI

J. Kacenbergio nuotrauka

Lietuvos darbininkų ir valstiečių 1905 m. revoliucinės demonstracijos provincijoje

A. GUČIŪNIETIS

**Supraskim, sukilkim ir ženkim pirmyn
susiruoškim prieš priešą vargdieniai,
ir kovą mes kelkim kasdien,
drąsiau pirmyn, pirmyn!**

Tokias revoliucines dainas dainavo 1905 metu revoliucionieriai, kėlė darbininkų ir valstiečių kovingumo nuotaikas ir ugdė jų pasišventimą kovai už darbo žmonių laisvę. Darbo žmonės, dideliais būriais ėjo į mitingus ir demonstracijas, kur pareikšdavo savo griežtą protestą prieš dvarininkų ir carizmo priespaudą.

Kupiškėnų demonstracijos

Vasario 27 d. Kupiškyje įvyko pirma Aukštaitijos darbininkų ir valstiečių didelė demonstracija su raudonomis vėliavomis, su revoliucinėmis dainomis ir šūkais "Šalin carą ir karą!", "Tegyvuoja socializmas" ir kitais. Mitingą saugojo ginkluota vietinės LSDP organizacijos narių grupė, kuriai vadovavo J. Baltuška. Demonstracijai vadovavo LSDP atstovai Pr. Mažylis, A. Didžiulis, J. Kažkevičius (Kaškaitis) ir kt.

Išdaviko pamokslas.

Ant rytojaus, Kupiškio klebonas Janulevičius, per pamokslą, mokino tikinčiuosius: "Mieli krikščionys, jei išgirsite ką skaitant arba prigulint prie socialistų, tai tuojau išduokite juos policijai. Ji tam dievo pastatyta ir žinos kur tokius dėti". Tačiau Kupiškėnai labai pasipiktino tokiu carbernišku klebono Janulevičiaus pamokslu ir birželio 18 d. bei rugsėjo 6 d. surengė Kupiškyje dar didesnes revoliucines demonstracijas.

Demonstracijos Anykščiuose, Kurkliuose ir Skapiškyje

Balandžio 17 d. įvyko didelė demonstracija Anykščiuose, kurioje dalyvavo apie 5000 darbininkų ir valstiečių.

Revoliucionieriai nešė raudonas vėliavas ir šūkius: "Šalin caro valdžią!" "Tegyvuoja socializmas!" Miestelyje ilgai skambėjo revoliucinės dainos.

Gegužės 1 d. Skapiškėnai apie tris valandas

demonstravo Skapiškio miestelyje, su raudonomis vėliavomis, dainomis ir šūkais.

Gegužės 6 d. panaši demonstracija įvyko Kurkliuose, kur darbo žmonės, dainuodami revoliucines dainas, nuėjo prie arešto namo ir išvadavo suimtą socialdemokratą.

Kunigas skundikas

Pas Anykščių kleboną Vembrę dažnai puotaudavo įvairūs apskrities valdininkai. Vieną vakarą, kai pas Vembrę puotavo apskrities viršininkas ir žandarų pulkininkas, į kleboniją buvo atvaryti septyni valstiečiai ir čia pat, tuojau areštuoti.

Visi anykštėnai, labai pasipiktinę, kalbėjo, kad suimtuosius įskundė kunigas Vembrė.

Suvalkiečių demonstracijos

Birželio mėnesį prasidėjo, V. Kapsuko organizuotos, didelės darbininkų ir valstiečių demonstracijos Suvalkijoje, o ypač Marijampolės apskrityje.

Liepos 1 d. įvyko įspūdinga demonstracija Marijampolės bažnyčioje. Kunigui Senkui, per pamokslą, skaitant carbernio praloto Antanavičiaus parsidavėlišką aplinkraštį, valstietis Juozas Rimša iš Margių (dabar Naudžiai) ir kt. žmonės pradėjo šaukti: "Šalin žandarą kunigo rūbais!", "Šalin iš sakyklos caro berną!". . . ir paskleidė bažnyčioje daug atsišaukimų - "Konoris Lietuvos socialdemokratų partija".

Streikai ir demonstracijos Joniškyje

Liepos-rugpiučio mėnesiuose V. Kapsukas ir kt. socialdemokratai, keliolikoje Joniškio valsčiaus dvarų, suorganizavo darbininkų streikus, kur dalyvavo keletas šimtų vyrų ir moterų.

Liepos 3 d. Joniškyje įvyko pirmoji politinė demonstracija, kurioje dalyvavo apie tūkstantis žmonių.

Liepos 17 d. Joniškėčių demonstracijoje dalyvavo jau daugiau kaip trys tūkstančiai darbininkų, valstiečių ir miestiečių. Susirėmus su dragūnais, šeši demonstrantai buvo sužeisti, iš jų trys greitai mirė.

1905 m. rudenį darbo žmonės Joniškyje užėmė paštą, policijos nuovadą, išrinko naują Valsčiaus komitetą ir pašalino caro valdininkus.

Kamajų respublika

Spalio 25 d. Kamajuose įvyko didžiausias mitingas-demonstracija, kur dalyvavo daugiau penkių tūkstančių žmonių. Eisenoje buvo dainuojamos revoliucinės dainos, nešamos raudonos vėliavos ir šūkia, priekyje minios ėjo nusigandęs caro pristavas, kurį revoliucionieriai privertė nešti raudoną vėliavą. Šiai demonstracijai vadovavo LSDP Kamajų skyriaus vadovai J. Smalstys, J. Zakarevičius, Jurkštas ir kt. Revoliucionierių pastangomis Kamajų valsčiuje vasarą buvo įkurti nauji vietinės valdžios organai ir išrinkta sava - darbo žmonių valdžia, kurią liaudis pavadino "Kamajų respublika". Ji gyvavo apie pusę metų.

Krakių revoliucinis komitetas

Kedainių apskrityje, Krakių miestelio turgaus aikštėje, lapkričio 26 d. įvyko įdomi ir didelė demonstracija - mitingas.

Prakalbam pasibaigus A. Kišono vadovaujama minia, iškėlus raudonas vėliavas, dainuodama "Atsisakom nuo senojo svieto" nuėjo į valsčiaus raštinę, išsirinko revoliucinį komitetą iš keturiolikos žmonių su M. Katkum.

Pristavo pranešimas

Kauno apskrityje 2-os nuovados pristavas pranešdamas žandarų valdybai rašė: "Lapkričio 26 d. Krakėse valstiečių minia apie penkis tūkstančius žmonių, surengė demonstraciją su dainomis, revoliuciniais šūkiais ir raudonomis vėliavomis. M. Katkus iš Ažytėnų ir A. Kišonas iš Deveikiškių sakė priešvalstybines kalbas.

Minia įsakė policijos uriadnikui bei jo pavaduotojui Sekliuckiui ir mokytojui iki š. m. lapkričio 30 d. išvykti iš Krakių. Uždarė pradžios mokyklą ir valstybinės dėgtinės parduotuvę. Kalbų metu, Krakiu mokytoja E. Molygina, išėjusi į balkoną, rusiškai šaukė: "Bravo lietuviai, bravo. Seniai taip reikėjo liaudies kankintojui - rusų carui!". . . .

Minioje buvo platinamos lietuviškos revoliucinės knygelės pavadintos "Akim už akį ir dantim už dantį".

Pristavas Mongird

Revoliucionierių didis narsumas

Vykstant liaudies aktyviam revoliuciniam judėjimui, caro valdžia griebėsi žiauriausių represijų: Akmenėje, Anykščiuose, Joniškyje, Kamajuose, Traškūnuose, Žagarėje ir daug kur kitur. Dragūnų skrajojantieji būriai patrankų šūviais sugriovė namus, kuriuose gyveno arba slėpėsi revoliucionieriai. Be teismo ir tardymo šaudė darbininkus ir valstiečius, masiškai suiminėjo revoliucionierius, naujus valstiečių komitetų narius, mokytojus ir kitus darbo žmonių rinktus pareigūnus.

Tačiau baudžiamiesiems būriams tik pasitraukus, nepaisant grąsinimų, tuojau ir vėl prasidėjo revoliuciniai masių veiksniai. Revoliucionieriai narsiai priešinosi baudėjams.

Kai kur kova su jais įgavo ginkluotos partizaninės kovos pobūdį.

Kovoje prieš baudėjus kazokus ir dragūnus narsiai kovojo ir žuvo daug revoliucionierių. Paminėtini iš jų: A. Baltrušaitis, nuo Naumėsčio, T. Liepa nuo Žagarės, J. Zakarevičius nuo Kriaunų ir daug daug kitų revoliucijos drąsulių.

J. Smalstys-Smolksis

A. Baltrušaitis

J. Zakarevičius

Povilo Višinskio pamokos

Adolfas Sprindis

Birželio 29 d. sukako 100 metų nuo įžymaus lietuvių kultūros veikėjo Povilo Višinskio [1875-1906] gimimo. Viena svarbiausių jo veiklos sričių buvo literatūros kritika. P. Višinskis paskatino kūrybai ne tik savo gimtojo kaimo gyventoją Žemaitę, bet ir Šatrijos Raganą, Lazdynų Pelėdą, Jovarą bei kitus to meto lietuvių rašytojus, padėjo jiems patarimais, kritinėmis pastabomis, nuolat rūpinosi jų kūrinių publikavimu.

Spausdiname Vilniaus universiteto docento Adolfo Sprindžio parengtos knygos "P. Višinskis ir lietuvių kultūrinis gyvenimas" ištrauką, kurioje kaip tik atsispindi kai kurie P. Višinskio ir Žemaitės [ką tik minėjome jos gimimo 130-ąsias metines] bendradarbiavimo momentai.

Jau anksčiau P. Višinskis suvokė, kad kūrėjoms trūksta teorinių žinių. Marijai Pečkauskaitėi aiškino, kaip organizuoti medžiagą, Žymantienei plėšė nuo pliko, fotografiško aprašinėjimo, kreipė į apibendrinimus, ryškesnę charakterio individualizaciją. Be teorijos įsisavinimo, negalėjo būti vaisinga ir kūrybinė praktika. Žymantiene (Žemaitė), išaugo, davė brandžių kūrinių gabalus, bei šit griebėsi sceninio žanro, neturėdama reikiamo pasiruošimo. Tas jos žygis - patrauklus ir reikalingas - sudomino, bet ir pareikalavo jo pastangų. "Pragerti balakonai" dar ne tokia komedija, kuria reiktų pasidžiaugti. Jis iš sykio parašė Žymantienei.

Apibrėžė glaustai, aiškino, kiek galėdamas, paprasčiau ir įtaigiau. Komedija turi savo specifiką. Tokio kūrinio veikmė (intriga) pagrįsta atsitiktinumais bei nesusipratimais, kurie ir yra tikrieji veiksmo varikliai. Veikėjams siekiant skirtingų, dažniausiai menkų ir juokingų, o kartais blogų tikslų, jų interesai susikerta, susipina, ir tai sudaro nelauktas, netikėtas situacijas, sukeliančias juoką. Čia didelė juoko funkcija; per ją atsiskleidžia komedijos paskirtis: auklėti žmones.

Vaizduodama žmonių gyvenimo ydas, versdama žiūrovą vienaip ar kitaip reaguoti į veikėjų veiksmus, komedija padeda kovoti su gyvenimo

negerovėmis, daro žmones geresniais. Citavo Gogolio mintis, rėmė jomis savo samprotavimus, pabrėžė šio sceninio žanro auklėjamąją ir visuomeninę svarbą. Įrodinėjo Žymantienei, kad komedija negali vien juokinti žmones, būti kūrinium dėl juoko. Komedija - turi būti giliai visuomeniška, kaip ir kitų žanrų kūriniai reikšti aktualias visuomenines idėjas. Žmonių ydas ir blogus palinkimus komedija apsmerkia juoko pagalba ir tuo rodo sektingą idealą, kelia mintis apie geresnius žmogaus poelgius, apie gyvenimą kur nekeroja toks blogis.

"Juokas komedijoje per ašaras, - taip jis apibūdino Žymantienei komedijos esmę. - Man rodos, suprask tą sakinį "smiech przez Izy" (juokas pro ašaras - A. S.) ir daugiau nieko nereik, tada jau tikrai suprasti, kas tai yra komedija".

"Pragerti balakonai" - buvo komedija, bet dar silpna. Menka paskirtis, veikėjų siauri siekimai. Dar rašytojai daug reiks dirbti, kol apčiuops gilesnę prasmę, sukurs labiau individualizuotus veikėjus. Džiugino ir tai, kad rašytoja atkakliai veržiasi į platesnius literatūrinius horizontus, vis labai įvaldė plunksną. Tik ji jautė teorijos spragas. Nebuvo patenkinta knygele "Jak pisač po polsku": "kad būtų "Jak pisač po žemaitiszkū", rods, būtų gerai, o "po polsku" - perėjo laikas, reikėjo rodyti pirm "kilkadziesiąt lat. . ." - replikavo ji 1897 m. gruodžio 17 d. laiške. Tada Višinskiui švystelėjo mintis rašyti populiarią literatūros teoriją. Tai būtų paspartis! Avižoniui. "Jeigu rašysi teoriją ką. Daug gero susikrovė senoji į širdį: ne vien malonumus patyrė, pamatė Bitės filantropinę veiklą, išgirdo apie "Žiburėli", pati pajuto, koks kilnus susibūrusių moterų darbas. O kaip prasiplėtė kaimynės pažinčių ratas! Jau domėjosi J. Juškyte - širdinga Bitės drauge, tarpininkavo, kad su ja susipažintų Matulaitis. Apsidairyimas už Ušnėnų ribų, naujos pažintys stiprino kaimynės darbavimąsi, o ir kūrėjoms darė poveikį asmeninis bendravimas. Vėl atsiminė Sofiją Pšibiliauskienę. Eilėraščiai jai nesisekė - tikėjosi prozos, bei bijojo, kad nepaskęstų sumanymai gyveni-

mo dumblynuose. Ir čia atrama galėjo būti Žymantienė. "Dar norėčiau, - rašė sausio 23 d., - kad susipažintume su Peleda, nors ji ir ne tokia, kaip Bitelė, bet iš susipažinimo būtų daug naudos dėl jos ir šiek tiek dėl Tamstos; jos tėvas turi literatūros ir jeigu suprantamai, aiškiai, su daugybe pavyzdžių, parašys - bus nauda tiems, kurie rašė pakolaik pasiklausydami savo ausies. . . Rašyk! - pritarė bičiulis". Ir tą svajonę užgožė darbas. Nors medžiagą rinko, skaitinėjo literatūros teorijos veikalus lenkų, rusų, kalbomis, gilinosi į Belinskį, Černyševskį. Tai pravers vėliau, konkrečiai aptariant atskirus Žemaitės kūrinius.

Daug pasikloję Avizoniui. Tos kelionės pas Bitę metu galėjo iškisti savo protingą trigraši, Žymantienė juk tikėjosi. ". . . važiuosma abudu su Avizėle, - gyrėsi gruodžio 25 d. rašytam laiške, - vešiuos savo raštus su ciela knyga; . . . pasišnekėsma ir apie "Pragertus balakonus"; jeigu kaip galės, taisysma. Pradėjau ir kitą komedijėlę, . . . vešiuos ir tą prie Avizėlio ant rodos".

Neapsiriko.

"Važiuodami sutarėm apie "Pragertus balakonus", - grįžusi pranešė rašytoja, - daug taisysiu ir vėl Tau atrašysiu".

Iš tos kelionės Žymantienė grįžo pagauta gyvenimiško optimizmo ir kūrybinės ugnies. Ten pateko į inteligentišką, literatūrinę aplinką, susipažino su kilnia Petkevičių šeima, su gydytoju A. Vileišiu, vakarais susirinkusiems pati skaitė "Kotrę", "Prie užvertos langinės" ir kitus kūrinius. O su Bite, net nakties durdamos, aptarė komedijas, žiūrėjo abi, kaip pagerinti, kokią sukurti efektyvesnę pabaigą. Ten prasiėdė dviejų moterų bendravimas. Abi padavė rankas, sutarė "keliauti taku mylimosios literatūros". Ir prisiekė padėti viena antrai patarimu, knyga, konkrečia parama.

Visą savaitę buvo viešnagėj.

Visą savaitę pakilioje literatūrinėje atmosferoje.

Nepaprastai džiaugėsi, skaitydamas Žymantienės laišką. Daug gero susikrovė senoji į širdį; ne vien malonumus patyrė, pamatė Bitės filantropinę veiklą, išgirdo apie "Žiburėlį", pati pajuto, koks kilnus susibūrusių moterų darbas. O kaip prasiplėtė kaimynės pažinčių ratas! Jau domėjosi J. Juškyte - širdinga Bitės drauge, tarpininkavo, kad su ja susipažintų Matulaitis. Apsidairymas už Ušnėnų ribų, naujos pažintys stiprino kaimynės darbavimąsi, o ir kūrėjoms darė poveikį asmeninis bendravimas. Vėl atsi-

minė Sofiją Pšibiliauskiene. Eilėraščiai jai nesi-sekė - tikėjosi prozos, bet bijojo, kad nepaske-tų sumanymai gyvenimo dumblynuose. Ir čia atrama galėjo būti Žymantienė. "Dar norėčiau, - rašė sausio 23 d., - kad susipažintume su Pelėda, nors ji ir ne tokia, kaip Bitelė, bet iš susipažinimo būtų daug naudos dėl jos ir šiek tiek dėl Tamstos; jos tėvas turi daugybę knygų ir ji dabar gauna iš šalies." Petrapiliečiai nebeišleido Sofijos iš akių. Ten lankėsi jos kaimynas Vl. Sirutavičius. Višinskis žadėjo vasarą Žymantienę bogenti pas Pšibiliauskiene į Meškius - Gadoniškius, suartinti abi ir tuo pačiu pakelti Sofiją moraliai, sustiprinti kūrybinį interesą.

Be to, numatė Žymantienei ir kitas pažintis. Pusseserei Barbei Daugėnuose piršo savo bičiu-lio V. Kalniečio brolių Antaną (su juo buvo gyvenęs Petrapilyje), kuris buvo literatūriškai išprusęs. Piršlybos ėjo sklandžiai - ir čia buvo geros viltys. Daugėnuos išikurs protinga galva. Išgirdęs iš Žymantienės apie smagias vestuves Daugėnuose, netrukus rašė, nuoširdžiai patar-damas: "Turėsi labai gerą susiedą Kalnietį, linkiu judum gerai susipažinti, abudum bus nauda. Jis gali būti geru kritiku, bent geresniu už mane; jis supranta gyvenimą žmonių ir literatūros yra truputį kaštavojęs". Per Žyman-tienę žadėjo siųsti jam knygas, taip norėjo, kad judviejų keliai kryžiuotųsi. Gal ir perdėjo begirdamas. Iš kur galėjo nuvokti, kad Kalnie-čio "gerą galvą" tuoj užgulė šeimyniniai rūpes-čiai, ūkis, ir nebeliko laiko bendravimui su kaimyne. Žymantienė ieškojo ryšių, bet retai tesimatė, abiem vis neužteko laiko, Kalnietis veikiai pradėjo nebesutarti su uošviais - nebe tas buvo galvoj.

Antra, dabar Višinskiui rūpėjo ir knygos - geri neakivaizdinio mokymo pavyzdžiai. Iš rašytojų realistų, apsakinių Žymantienė galė-jo nusižiūrėti kūrinio konstravimo, siužeto organizacijos, charakterių kūrimo principų. O iš sceninių kūrinių, Gogolio ir kitų autorių - veiksmo, intrigos organizavimo, tipažo, replikų šmaikštumo meno. Natūralu, geras pavyzdys - užkrečiantis dalykas. Neblogų knygų, atitinkan-čių jos realistinę rašymo manierą, kaip Ožeško-vos, Konopnickos, Pruso, Ostojos, Žymantienė gavo iš S. Matulaičio, teoriniu išprusimu nuošir-džiai rūpinosi Avizonis. Igirdęs rašant komedi-jas, ir jis ar nepriminė Gogolį? Tik vis abejojo, ar įkąs rusiškai. Tad iš Varšuvos užsakė lenkiškai Getės "Faustą", Šekspyro "Hamletą", "Karalių Lyrą", "Otelo" ir kitas didžiasias

tragedijas, Šilerio "Klastą ir meilę", Bairono "Manfredą", Gogolio "Revizorių" - pasaulinės reikšmės draminius kūrinius. Žinia, nelengvi dalykai. "Tokius veikalus, kaip Šekspyro, - patarė, - reikia skaityti ne vieną kartą ir ne du, o pasklaidyti, padėti ant lentynos, pavalgyti, pamiegoti ir vėl pasklaidyti."

Likęs laisvesnis, sėdo prie Žymantienės kūri- nių. Ausyse aidėjo jos šilti žodžiai. "Vot, vaikeli, per Tave, tikrai per Tave prisilyžijau į jų (rašytojų - A. S.) eilę, - rašė, dar besiruošdama pas Bitę, - ir mane kiti žino, skaito, supranta mano jausmus, o dar ir pagiria. . . kuomi aš Tau užsimokėsiu?". Užmokestis buvo - jos rašymas. Dar ne visas padaryta, ir negalėjo sustoti pusiaukelėj. Aiškiai matė trūkumus, ir rašytoja nebuvo savimeilė, nesikėlė į puikybę. Petrapilie- čių gyrimai ėjo pro ausis. Laukė kritikos, išmintingo pamokymo. ". . . nuo tavęs vieno tik truputį teisybės kartais galiu girdėti, - rašė sausio 30 d., - o kiti visi mane tik gadina savo gyrimais, todėl vičvienaičiu Tavim tik ir teišsiti- kiui. . ." Lyg nujausdamas, tik ką buvo išsiuntęs kelias pastabas dėl "Sutkų" - penktosios laime- lės.

"Sutkai" nesukėlė žavesio kaip geras kūrinys. Jei ten ir rado puikių gamtos vaizdų, dėl ko anksčiau pagyrė, bet, dar kartą įsiskaitęs, pajuto, kad daug kas negyvenimiška ir dirbtina. Ar ne skubos darbas? Ar ne taip buvo su "Tikra teisybe" - Žymantų istorija, kur pasidavė plikam aprašinėjimui. Apsakymas atrodė neiš- gyventas ir sentimentalokas. Todėl pirmiausia ne kūrinį analizavo, bet diegė mintį, kad reikia apmąstyti medžiagą, "išgyventi", o tik tada pilti ant popieriaus. ". . . nelipdyk jų (jausmų - A. S.) taip, kaip kalvis kala padkavas; paskutinė "laimelė" tarp visų gražybių atsiduoda kvapu darbo kalvio." Pasakė tiesiai, norėjo apsaugoti rašytoją nuo gražbyliavimo, nukreipti į žmo- gas vaizdavimo gelmes.

Stebino Žymantienė savo plienine ištverme ir žemaitišku atkaklumu. Spaudė šeimos bėdos, vyras galynėjosi su mirtimi, tarpais nugremžda- mas apmaudą dėl jos rašymų, o ji dirbo. Tai ne Marija, kurią visai sukiuzino sausio antroj pusėj staigi tėvo mirtis. Neberūpėjo nė rašymas. Pergyveno ir jis dėl Anupro Pečkauskio; geras buvo žmogus, su jo mirtimi tarsi nutrūko siūlas, rišęs su Užvenčiu.

Prisiminimai apie prof. V. Čepinskį

PROF. J. PETRAITIS

1922 m. pavasarį įvyko Lietuvos matininkų streikas. Aš buvau streiko komiteto pirminin- ku. Norėjome užsitikrinti Lietuvos steigiamojo seimo opozicinių - kairiųjų - partijų paramą ir drauge su streiko komiteto nariu matininku Žieviu nuėjome į Steigiamąjį seimą. Kada mes įėjome į Seimo posėdžių salę, posėdyje kalbėjo kun. M. Krupavičius apie liaudies švietimą. Paminėjęs jam dievą, iš kairiųjų suolų pasigirdo balsas:

— Ką Tamsta išmanai apie dievą? Paklausk profesorių Čepinskį, - jis Tamstai paaiškins!

— Profesorius Čepinskis - fizikas ir išmano apie dievą gal būt ne blogiau už Krupavičių, bet apie Marksą Krupavičius geriau žino už Čepins- kį, - pasigirdo balsas iš krikščionių-demokratų suolų.

Po M. Krupavičiaus kalbėjęs prof. V. Čepins- kis visiškai sukritikavo krikščionių-demokratų siūlomą liaudies švietimo įstatymo projektą. Tarp kitko V. Čepinskis pasiūlo žymiai padidinti mokytojams algas ir atpalaidoti mokytojus nuo kunigų globos. Kreipdamasis į krikščionis-de-

mokratus, prof. V. Čepinskis pasakė:

— Jūsų siūlomą valstybės tarnautojų atlygi- nimo projektu, atlyginimo lentelės VII kategori- jai priskirti: Kauno, Panevėžio bei Šiaulių šunagaudžiai, I eilės pradžios mokyklų mokyto- jai ir III eilės matininkai. . . Dėl tokio atlygini- mo matininkai jau streikuoja. . . Mokytojus Tamstos verčiate organizuoti "ateitininkus", "pavasarininkus", moteris - katalikes, o Tamstų partijos narys - Šiaulių pradžios mokyklų inspektorius, senas, prityręs, mokytas Ubeika spaudoje paskelbė: kuo daugiau mokytojo stal- čiuje įvairių organizacijų antspaudų, kuo dides- niam skaičiui katalikiškųjų organizacijų jis vadovauja, tuo labiau apleista mokykla, tuo blogiau išmokomi mokiniai. . .

Per Seimo posėdžių pertrauką mes aplankėm kairiasias opozicines partijas. Jos pažadėjo matininkams paramą. Čia aš susipažinau su prof. V. Čepinskiu. Dėl matininkų streiko Seimo kariosios frakcijos vyriausybei įteikė interpola- ciją, kurią vienas iš pirmųjų pasirašė prof. V. Čepinskis. Matininkų streikas laimėjo.

1922-1923 mokslo metais prof. V. Čepinskis skaitė fizikos kurso paskaitas Lietuvos universiteto didžiojoje auditorijoje vienu laiku studentams visų fakultetų: Matematikos - gamtos. Medicinos, Technikos. Skaitė labai įdomiai, ir jo paskaitomis studentai buvo sužavėti. Vienok, paskaitas lankė ne visi studentai: daug studentų tarnavo įvairiose įstaigose ir paskaitų metu buvo tarnyboje. Smulkiųjų prekybininkų dukterys - studentės prekiaavo tėvų krautuvėse. Blogai lankiusiems paskaitas studentams daug sunkumų buvo gauti įskaitas.

Studijuodamas aš tarnavau matininku ir 1922 metais dirbau prie Užvenčio, iš kur atvažiavau į Kauną tik gruodžio paskutinėmis dienomis. Pirmą kartą atėjau į prof. V. Čepinskio paskaitą tik prasidėjus II semestru. Paskaitai pasibaigus, prie stalo išsirikiavo didelė eilė studentų (daugiausia studenčių) gauti prof. V. Čepinskio parašą už I semestrą. Aš atsistočiau eilėn paskutiniu. Visos studentės sakė, esą gerai lankę fizikos užsiėmimus ir nebuvę tik paskutinėje paskaitoje pirmojo semestro. Prof. V. Čepinskis matė, kad studentės sako netiesą, reikalavo paskaitų užrašų ir be jų nepasirašė. Man priėjus prie stalo, prof. V. Čepinskis tarė:

— Blogai lankei užsiėmimus. . .

— Visai nelankiau: tarnauju matininku, dirbau palei Užventį. Tik prieš savaitę atvažiavau į Kauną. Be įskaitos už pirmą semestrą dekanas neleidžia lankyti antrojo semestro. . .

— Kaip gi studijuosi Kaune, gyvendamas Užventyje?

— Baigęs darbus palei Užventį, aš perėjau į Kauno braižyklą. Čia dirbsiu vakarinėje pamainoje iki gegužės mėn. pradžios. Universitete užsiėmimus lankysiu reguliariai ir atliksiu visus praleistus darbus. . .

— Kodėl Jūs sakėte netiesą, - kreipėsi profesorius į studentus, visuomet reikia sakyti tiesą. . . Netiesa pereisi pasaulį, bet atgal nesugrįši. . . Duok knygutę!

Aš padaviau studijų knygutę. Prof. V. Čepinskis paėmė knygutę, egzaminų skyrelyje parašė "labai gerai" ir pasirašė.

— Pone profesoriau, labai gerai aš nepajėgsiu išmokti, tariau aš.

— Išmoksi, - atsakė profesorius.

1925 metais Žemės ūkio akademijos studentų "Kultūros" būrelis pakvietė prof. V. Čepinskį paskaityti Akademijoje viešą paskaitą. Profesorius sutiko, atvyko į Akademiją ir paskaitė. Savo paskaitoje, tarp kitko, jis nupiešė idealų studentą. Tuo metu studento politinės pažiūros

turėjo būti, anot profesoriaus, ne dešinesnės kairiųjų socialdemokratų (kuo kairesnės, tuo geriau), nes buržuazinėje visuomenėje eilė inteligentų dešinėje su amžiumi ir senatvėje liberalai neretai suklerikalėja.

Po paskaitos aš paklausiau prof. V. Čepinskį, ar apmokėti jam kelionės Kaunas-Dotnuva išlaidas. Jis atsakė:

— Ką Tamstos mokėsit! Esate biedni, kaip bažnyčios žiurkės. "Kultūrininkų" čia niekas nelepina, gal tik rektorius Matulionis retkarčiais paaukvoja "Kultūros" būreliui po 100 litų". Kiti net "pažangieji" dėstytojai tik "ateitininkams" ir "neolituanams" aukvoja gausiai, o "kultūrininkams" tenkinasi viena-kita dešimtaine litų. Aš ne tik neimsiu kelionės išlaidų, bet atvažiavimo proga dar paaukosiu "Kultūros" būreliui 100 litų".

Prof. V. Čepinskis buvo teisuus. "Kultūrininkų" akademijoje iš tiesų nelepino. Kasmet ruošdavome koncertą. Kada nunešdavome pakvietimus į koncertą, rektorius P. Matulionis aukodavo "Kultūros" būreliui 100 litų, doc. J. Tonkūnas - 90 litų, J. Elisonas, I. Končius ir F. Kemėšis - po 50 litų kiekvienas (aukodamas 50 litų, F. Kemėšis pasakydavo, kad aukojas ne bedievybės ir bolševizmo platinimui, bet sušelpimui neturtingų studentų). Gi kiti dėstytojai pasitenkindavo 10 litų, o kad 20 litų - tai jau labai gerai. 2 dėstytojai bijodavo pasirašyti "Kultūros" būrelio aukų lape pavardes ir rašydavo K. Y. "Ateitininkams" ir "neolituanams" jie aukodavo žymiai daugiau ir aukų lape pasirašydavo visą pavardę.

Prof. V. Čepinskis buvo pažangus žmogus. Savo paskaitose jis ne kartą pažymėjo esąs senas eretikas. Laisvamaniu-eretiku jis buvo visą savo sąmoningą gyvenimą, tokiu ir mirė. Prieš mirtį prof. V. Čepinskį aplankė arkivyskupas Skriveckas ir stengėsi prikalbėti jį "susitaisyti su dievu", t. y. atlikti paskutinę išpažintį ir kitas katalikiškas priešmirtines apeigas. Prof. V. Čepinskis atsakė maždaug taip:

— Tamstos, katalikai, elgiatės nesąmoningai, paveiksluose vaizduodami dievą žmogaus pavidale. Tokio dievo nebuvo ir nėra. Ar yra dievas atgamtinės jėgos pavidale, niekas nežino; taip pat niekas nežino, ar yra žmogaus siela. Jeigu yra dievas - dvasia ir žmogaus siela, man mirus, mano siela nueis pas dievą-dvasią ir duos jam ataskaitą. Tarpininkai šia nereikalingi, ir jie nieko nepadės. . .

Arkivyskupas Skriveckas išėjo nieko nelaimėjęs.

IEVA MIZARIENĖ LLD Sekretorė

Šiomet LLD mini savo 60-metinę sukaktį. Sukakčiai atžymėti gražiausia, kad Draugija nusitarė surengti, dar iki šiol nepraktikuotą, masinę išvyką į Lietuvą. Ir ne vieną, bet tris! Tomis išvykomis LLD nariai gauna progą Lietuvoje per dešimtį dienų aplankyti ne vien Lietuvos įdomiausias vietas, bet ir savo tėviškes, ilgiau pavišėti su savo giminėmis, atnaujinti pažintis su savo kūdikystės draugais.

☆

Kiekvienais metais LLD savo nariams parenka pačių geriausių knygų, daugiausiai iš Tarybų Lietuvos. Šiomet šimtai LLD narių turės progos Lietuvoje patys išgulti knygų, ir parekomenduoti tinkamiausių gauti kitais metais nariams iš Lietuvos.

☆

Kai šiuos žodžius skaitysite, jų autorė, drauge su gražiu būriu LLD narių, jau viešės Lietuvoje, džiaugsis Lietuvoje vykstančia tautinių šokių ir dainų didžiausia iki šiol Lietuvoje suruošta, švente. Iš tos dainų šventės, mūsų LLD nariai gaus naujo įkvėpimo, turės progos išmokyti naujų lietuviškų dainų, parsivežti jų gaidų ir plokštelių, jomis palinksminti po visą platųjį Amerikos ir Kanados kontinentą išsiplaščiusius narius, jų bičiulius ir plačiąją visuomenę. Tas žymiai prisidės pagyvinti ir mūsų LLD veiklą.

☆

Svarbu pasiruošti rudens ir žiemos sezono veiklai. Beveik iš visų LLD kuopų jau bus iš Lietuvos grįžę nariai. Savo susirinkimuose ir šiaip pramogose jie galės papasakoti savo išpūdžių iš Lietuvos. O kad jų tikrai daug parsiveš, tai tą jau galima iš anksto užtikrinti.

☆

Neišvykusieji į Lietuvą LLD nariai tegu paruošia dirvą toms įdomioms pramogoms. Tėparenka iš anksto susirinkimo dieną, kad ji nesusikirstų su kita veikla, kad tuo patim laiku nebūtų kokių kitokių "svarbesnių" įvykių, dėl kurių nariai negalėtų sukaktuvėse dalyvauti. . .

☆

Esame tikri, kad kai kurie nariai ir savo išpūdžių spaudai parašys. Kai kurie ir įdomių nuotraukų iš tėvynės parsiveš. Visa tai pagyvins ir mūsų spaudą, jos skaitytojams suteiks

malonumo, juos paskatins gausiai Lietuvą lankyti. O tai vis mums ryšių su tėvyne stiprinimas, mūsų dvasios gaivinimas, mūsų organizacijos veiklos gyvinimas.

☆

Šiuo metu daug veiklių narių iš mūsų tarpo pasitraukė. Likusieji sveiki ir gyvi, pajėgūs ir geromis mintimis nuoširdžiai kviečiami daugiau įsijungti į mūsų LLD gretas, prisidėti prie organizacijos, neleisti silpnėti, kviečiami padirbėti ir už tuos, kuriuos su širdgėla atsisveikiname, kurių šeimoms ir organizacijai pareiškėme gražių užuojautų. Bet po užuojautų mums dar pajėgiems tenka gerokai padirbėti, ne vien už save, bet ir už juos, padirbėti, kad organizacija ir toliau klestėtų. O tai reiškia, kad privalome gauti dar ir naujų narių.

Ypač svarbu gauti jau ir jaunesnės kartos naujų narių! Galima užtikrinti, kad kiekvienas jaunuolis lankęsis Tarybų Lietuvoje, ją pamils. Pakvieskime tuos jaunuolius į mūsų organizaciją, tegu jie pasidalina išpūdžiais su mūsų senaisiais nariais, tegu susipažįsta su mūsų veikla. Dalis jų pilniausiai įsijungs į LLD. Jie bus LLD ateities vadų gretose. To mes laukiame. Tėvai ir motinos pasistenkite įrašyti savo jaunimą į LLD.

☆

Dar žodis apie Tarptautinius Moterų Metus. Jau daug spaudoje buvo rašyta apie Moterų Metus. Šiomet įvyko net 6,000 moterų iš viso pasaulio suvažiavimas Mexico City. Jame dalyvavo ir kelios lietuvaitės. Moterys pasiryžo daugiau kovoti už moterų teises, daugiau priimti atsakomybės už pasaulio žmonijos gyvenimą. Aišku, jos prisiėmė ir daugiau darbo.

Dabar laukiame Berlyne rudenį įvyksiančio kito dar didesnio moterų suvažiavimo.

☆

Lietuvės moterys veiklios. Mums jų raginti veikti nereikia. Jos veikia. Bet dar tebėra moterų, kurias paraginti reikia. Gal ne tiek paraginti, kiek padrasinti. Taigi, ir neveiklios moterys, sukruškite, jums durys atviros į LLD.

Kiek liečia mūsų organizacinę veiklą, tai - visi reikalai sutvarkyti. Tik nespėjau išsiuntinėti sekretoriams kvitų. Prašau kantrybės. Grįžusi iš Lietuvos atliksiu ir tą darbą.